HUGO GROTIUS

ALS

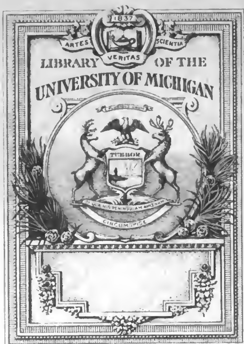
LATIJNSCH DICHTER

BESCHOUWD.

DOOR

Dr. Phil. L. MÜLLER.

HAARLEM,
A. C. KRUSEMAN.
1867

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

HUGO GROTIUS

ALS LATIJNSCH DICHTER.

HUGO GROTIUS

ALS

LATIJNSCH DICHTER

BESCHOUWD.

DOOR

DR. PHIL. L. MÜLLER.

HAARLEM,
A. C. KRUSEMAN.
1867.

Gedrukt bij Gebr. van Asperen van der Velde, te Haarlem.

AAN DE HEEREN

DR. M. DE VRIES,

HOOGLEERAAR AAN DE LEIDSCHE HOOGESCHOOL,

EN

DR. W. H. D. SURINGAR,

RECTOR AAN HET GYMNASIUM TE LEIDEN.

UIT ACHTING EN VRIENDSCHAP

OPGEDRAGEN

DOOR DEN SCHRIJVER.

De liefhebberij van Latijnsche verzen te maken was in de drie voorgaande eeuwen hier zoo groot, dat waarschijnlijk geen land ter wereld meer Latijnsche dichters heeft opgeleverd dan Nederland, in verhouding althans tot de enge grenzen van zijn grondgebied. Men behoeft dan ook slechts een vluchtig oog te slaan in het dikke boekdeel van Peerlkamp, [1] om zich te overtuigen, dat het getal van hen die, of als inboorlingen of als bewoners van deze gewesten, latijnsche verzen gemaakt hebben, alle verbeelding te boven gaat. En nog is die zeer verdienstelijke opgave niet zoo volledig, dat zij niet genoegzame stof heeft overgelaten voor eene rijke nasprokkeling; indien men alles, rijp en groen, wilde te zamen brengen, wat, tot dit onderwerp behoorende, nog schuilt in de bibliotheken van Leyden, Amsterdam, den Haag en elders.

[1] P. Hofmanni Peerlkamp liber de vita, doctrina et facultate Nederlandorum, qui carmina Latina composuerunt. Editio altera emendata et aucta. Harlemi apud Vincentium Loosjes. MDCCC XXXVIII.

Doch het is geenszins met dit doel waarom ik de pen heb opgevat. Zelfs wanneer ik later — misschien spoedig — over de latijnsche dichters van Nederland nog eens uitvoeriger kom te spreken, ben ik veeleer geneigd het aantal der door mijnen voorganger behandelde auteurs te besnoeien dan uit te breiden. Met de *dei minorum gentium*, die door Peerlkamp ook moesten behandeld worden, wilde zijn arbeid aan de eischen van de opgegevene prijsvraag voldoen, [1] zou ik mij liefst niet onledig houden, omdat hunne dichtstukken m. i. geenerlei of althans zeer geringe vrucht zouden afwerpen; gelijk ook de vermelding van biographische bijzonderheden zou kunnen wegvallen.

Daarentegen zou ik bij de uitvoeriger behandeling van enkele weinigen, maar dan van de voornaamsten dezer dichters, vooral op den voorgrond plaatsen hun invloed op den gang der beschaving en de ontwikkeling der letterkunde, vervolgens de wederkeerige betrekking tusschen de beoefening van de latijnsche poëzij en de overige studie der klassieke philogie. Om dit plan, waarvoor ik tijdens mijn verblijf in Holland zeer veel verzameld heb, nu reeds ten uitvoer te leggen, daarvoor ben ik voor het tegenwoordige te veel met andere bezigheden bezet. Voordat ik evenwel naar mijn vaderland terugkeer, neem ik de vrijheid een gedeelte van dien arbeid uit te geven. Dit stukje kan dus tot eene proef strekken van hetgeen later wellicht van mij te wachten is.

---

[1] Vgl. de praefationes van P.

Voor 't oogenblik vergenoeg ik mij met de behandeling van de Latijnsche gedichten van Hugo Grotius.

Ik heb Grotius gekozen, deels omdat deze alleszins verdient voor den eersten gehouden te worden onder de latijnsche dichters van dit volk; deels ook, omdat, hoeveel ook over het leven en de geschriften van dien uitstekenden geleerde reeds geschreven is, zijne gedichten meestal zeer stiefmoederlijk behandeld zijn: ofschoon juist deze eene rijke bron zijn, waaruit de kennis der merkwaardige lotgevallen van dezen man en de geschiedenis der trapsgewijze voortgaande ontwikkeling van zijnen geest kunnen geput worden, veel meer dan uit al zijne overige geschriften.

Ondersteund door de bibliotheken van Leyden en den Haag, heb ik voor dezen arbeid meer bouwstoffen bijeengebracht dan ooit tot nu toe iemand die zich met de latijnsche verzen van H. Grotius heeft onledig gehouden. Ik moet echter den lezer verschooning vragen, omdat ik somtijds zal worden genoodzaakt hem door woestijnen te geleiden van grammatische en metrische geleerdheid. Ik zal echter, zoo veel mogelijk, mijn best doen om deze door lachende oasen te doen afwisselen.

Doch om eindelijk tot de zaak zelve te komen — ik kan onmogelijk op deze plaats uitvoeriger over de oorzaken van het ontstaan, den bloei en het kwijnen van de nieuw-latijnsche poëzij uitweiden. Het zij daarom voldoende hier op te merken, dat deze van de vijftiende tot de achttiende eeuw is uitgeoefend door eene menigte geestelijken, staatsmannen, geleerden, kunste-

naars en over 't algemeen door beschaafde mannen van elk beroep. Onder dezen behoorden niet weinigen tot de grootste vernuften van hunnen tijd. Daar het Latijn toen nog, althans tot omstreeks 1650, sedert welken tijd het meer en meer door het Fransch verdrongen werd, de gemeenschappelijke taal van alle beschaafden was, zoo vonden de in 't Latijn geschreven werken een veel grooteren kring van lezers dan die welke in de verschillende levende talen, al was het ook die van het grootste land, uitgegeven waren. Zij werden het eigendom van de geheele letterkundige republiek, binnen welke zij dikwijls den sterksten invloed uitoefenden. Daarom zal ook hij die de geschiedenis der beschaving in de voornoemde eeuwen nagaat, niet zonder groot nadeel de Latijnsche poëzij van dit tijdperk met stilzwijgen kunnen voorbijgaan, evenmin als hij die de geschiedenis der letterkunde van dien tijd wil schrijven. Want ook op de moderne literatuur, die toen nog in het opkomen was, hebben nevens de klassieke modellen ook de "novantike" dichtstukken — zoo worden zij door eenen landsman van mij genoemd [1] — eenen doortastenden invloed verkregen. En hoe zou dit ook anders mogelijk geweest zijn? — De tooverkracht, die de welluidendheid, de rijkdom en de sierlijkheid van de latijnsche en grieksche taal op iedereen uitoefenen die niet ooren van Midas heeft, werd toch ook teruggevonden in de beste navolgingen van de antieke auteurs; terwijl dit prestige nog ver-

[1] Bernhardy, Grundriss der Römischen Litteratur, pg. 131.

hoogd werd omdat de levende talen, die zich toen het eerst aan de barbaarsheid van de ten einde loopende middeleeuwen met hulp van de oude voorbeelden onttrokken, door ruwheid, verkeerdheid, wansmaak, zelfs door uiterlijkheden, b. v. de dikwijls monsterachtige spelling van de woorden, destijds veel minder bevallig waren dan heden. — Doch, om door eenige voorbeelden de voorzeide beweringen te steunen, het is zeker dat Vondel in zijnen "Adam in Ballingschap," het meesterstuk des dichters, in de voorstelling van het eerste menschenpaar en het aardsche paradijs veelvuldig den Adamus Exul van H. Grotius heeft nagebootst. Wanneer verder in het "verloren paradijs" van Milton, bij de beschrijving van dezelfde onderwerpen, vele plaatsen gevonden worden, die op merkwaardige wijze aan den Lucifer en Adam in Ballingschap van Vondel herinneren, dan pleit weinig er voor, dat de engelsche dichter uit dezen, veel dat hij, op het voorbeeld van Vondel, uit Grotius, heeft geput. Dezelfde Vondel heeft den Sophompaneas van Grotius vertaald, "Sofompaneas of Joseph in 't hof," even als hij stukken van Sophocles en Euripides heeft overgebracht.

Verder hebben op Martin Opitz, het hoofd der zoogenoemde "ältere Schlesische Dichterschule" en, ten opzichte van de uiterlijke vorm althans, de stamvader van de tegenwoordige duitsche poëzij, de latijnsche verzen van Grotius, [1] D. Heinsius, Baudius en andere

[1] Opitz behoorde onder de persoonlijke kennissen van Grotius. In de correspondentie van dezen ontmoet men ook eenige zeer vleiende brieven van Grotius aan O.

zijner Leidsche vrienden en bekenden eenen beslissenden invloed uitgeoefend; en ditzelfde moet men zeggen van Paul Flemming, Andreas Gryphius enz.

Onder al deze "novantike" auteurs heeft misschien geen enkele zooveel gezag verkregen bij tijdgenooten en lateren als Grotius, wiens latijnsche verzen steeds eenen ruimen kring van lezers vonden, en ook door vertalingen, bewerkingen, nabootsingen in vele moderne talen overgebracht werden.

Rekent men hierbij nog, dat deze dichtstukken eene menigte meêdeelingen bevatten aangaande het innerlijke en uiterlijke leven van Grotius, zijne betrekkingen tot zoo vele uitstekende mannen van dien tijd, zijne menigvuldige lotsverwisselingen, zijne verschillende gemoedsaandoeningen, eindelijk zijne gedachten over staat, kerk, kunsten en wetenschappen, belangrijke gebeurtenissen enz., dan bestaat er voor mij geen noodzaak om dit opstel verder te verontschuldigen.

Voor het oogenblik over oorsprong en vooruitgang der nieuw-latijnsche poëzij nog alleen dit! Toen door den rusteloozen ijver van Dante, Petrarca, Boccaccio en andere Italianen sedert de veertiende eeuw de oude grieksche en latijnsche classisi weêr uit een langen winterslaap herrezen en in nieuwe jeugd hunnen triumftocht door Europa deden, werd ook de beoefening van de latijnsche poëzij op nieuw aangewakkerd. Wel is waar, was deze nooit geheel bezweken. Het tegendeel er van is waar. Uit de zoogenoemde middeleeuwen zijn honderd duizenden van latijnsche verzen over, van welke slechts het kleinste gedeelte uitgegeven

is, terwijl het overige nog in de bibliotheken schuilt. Maar ofschoon het zeer onbillijk zoude zijn de latijnsche dichtstukken van het genoemde tijdperk geheel en al voor barbaarsch te verklaren — daarover spreek ik op eene andere plaats — moet men toch, om de waarheid te huldigen, bekennen, dat hoe verder men zich van de oudheid verwijderde, ook de kunst van de klassieke auteurs in taal en metriek meer en meer eene terra incognita werd, bijzonder daar sinds de elfde eeuw de vrije studiën hoe langer hoe meer verminderden. Vroeger hadden althans de kloosters verstrekt tot toevluchtsplaatsen voor de geleerdheid en hare beoefenaars. Maar toen de groote strijd tusschen pausen en keizers, het geestelijk en wereldlijk gezag, uitbarstte, begonnen de bekwame mannen zich meer aan de praktische belangen van het oogenblik te wijden, of, voor zoo ver dit niet het geval was, maakten zij hunne studiën met voorliefde dienstbaar aan de mystiek en scholastiek. Toen werd ook de latijnsche poëzij allengs slechter in den vorm en tegelijk armer van inhoud, ofschoon zij in omvang nog, zoo mogelijk, toenam. Terwijl verder in vroegeren tijd de Benedictini en vervolgens de Cluniacenses en Cistercienses met vlijt en succes de latijnsche taal beoefend hadden, kwam deze later in de handen van de bedelmonniken, de Franciscani, Dominicani en Augustini en daarmede aan den bedelstaf. Deze leefden in bestendigen twist met grammatiek en metriek. In zulke tijden, waarin fouten zoo als "ego currit" door besluiten van conciliën moesten verboden worden, konden dichters, zoo als in de achtste

en negende eeuw Beda, Theodulfus en Hrabanus Maurus, vervolgens Alphanus, Josephus Iscanus en Eberardus Bethuniensis geweest waren, niet voor den dag komen.

Toen derhalve, tegen het einde der middeleeuwen, de klassieke studiën weêr herleefden, was de hervorming van de latijnsche versificatie een der eerste gevolgen er van, en de Italiaansche humanisten hebben uitstekende proeven van bekwaamheid in dit vak achtergelaten; welk succes zij behaalden op de eenig mogelijke manier, namelijk door gedurige herlezing der Ouden. De werken der antieke dichters gingen bij hen over in sucum et sanguinem, en men vindt dus van de veertiende tot de zestiende eeuw versificatoren die voor Ovidius, Tibullus en andere tijdgenooten van deze in niets onderdoen behalve in oorspronkelijkheid. De hedendaagsche Italianen, die reeds sedert lang afscheid genomen hebben van de latijnsche studiën, — ofschoon zij, zich met belachelijken hoogmoed nog altijd voor afstammelingen van de oude Romeinen houdende, voorgeven dat het Latijn hun aangeboren is, en geleerden zoo als Ritschl, Lachmann, Madvig, Peerlkamp als "Ultramontanen" minachten, — zijn in dit opzicht geheel en al ontäard van hunne voorouders.

Hoe verder zich nu, sinds de vijftiende eeuw, de voorliefde en geestdrift voor de oude classici over het westelijk Europa verspreidden, in die mate werd ook de verskunst dier schitterende voorbeelden allengs meer bemind en beoefend.

Met stilzwijgen ga ik nu Duitschland en Frankrijk voorbij, en bepaal mij dadelijk tot dit land, tot de achterkleinkinderen van Claudius Civilis, bij welke desgelijks de studie van de latijnsche poëzij sedert de zestiende eeuw met grooten naijver werd beoefend, ofschoon Martialis, de tijdgenoot van den voornoemden man, gemeend wordt aan hen de bekwaamheid en den lust daartoe te hebben ontzegd in de bekende regels [Epigr. VI, 82]:

Tune es, tune, ait, ille Martialis,
Cuius nequitias iocosque novit,
Aurem qui modo non habet Batavam.

Over deze woorden, die dikwijls tot zeer vreemde aanvallen en evenzoo tot niet minder vreemde veranderingen, verdedigingen of zelfs tot lofbetuigingen hebben moeten strekken,[1] spreek ik misschien op een ander keer. Ondertusschen laat ik den aanleg der aloude Batavieren voor het Latijn in het midden en ga tot de tijdgenooten van den tachtigjarigen oorlog over.

De ontwikkeling van de latijnsche poëzij bij de Nederlanders valt in hetzelfde tijdstip, waarin de eerste school van philologen bij hen verrees; dus tegelijk met de stichting van de Leidsche Akademie. Toen gebeurde het dikwijls, dat men bekwame vreemdelingen naar dit land riep, om in bestaande behoeften te voorzien. Onder deze was ook Josephus Justus Scali-

[1] Vergl. Peerlkamp in 't voornoemde boek, bl. 2.

ger, een van de grootste vernuften, die Frankrijk heeft zien geboren worden. Aan dezen, die zelf een uitstekend dichter in het Latijn en Grieksch was, sloten zich vele naijverige studenten van de Leidsche Hoogeschool aan, die zijn voetspoor en in de wetenschap en in de poëzij volgden, zooals Helias Putschius, Daniel Heinsius, Janus Rutgersius, en de man met wien wij ons hier zullen onledig houden, Hugo Grotius.

De eigenlijke productiviteit der latijnsche Muse van Grotius begint reeds met zijn achtste levensjaar, dus 1591, en heeft zich bijzonder voortbrengend getoond tot 1617, in welk jaar zijne vroeger hier en daar verstrooide dichtstukken door zijnen broeder Willem, die insgelijks — zoo als ook de vader [1] van beiden — een vriend en beoefenaar was van latijnsche verzen, [2] ver-

---

[1] Dat ook Janus Grotius, de vader van Hugo, niet onbekwaam in het latijn was, blijkt uit de twee dichtstukken, die in de 'Poemata omnia' van zijnen zoon achter den 'Christus patiens' worden gevonden, [pag. 380—382 ed. a. 1645]. Dat hij in jeugdigen leeftijd een vlijtig beoefenaar van de latijnsche poëzij was, getuigt hij zelf in het tweede dier verzen door te beginnen:

> Quando oblita mihi *nunc* carmina, vox quoque vatem
> Deficit ipsa, patri novus est successor habendus.

Ook Hugo's broeder, Guilielmus, heeft niet zonder sierlijkheid de verskunst beoefend. Getuige daarvan de acht welluidende opstellen, met welke hij de Poemata omnia van zijnen broeder heeft ingeleid [blz. 394—397].

[2] De door van der Aa sub Janus Grotius aangehaalde verzen bij Santenius Del. Poet. fascic. VIII behooren evenwel niet aan den vader van Hugo, maar aan eenen anderen Grotius uit de achttiende eeuw.

zameld en uitgegeven werden. Later in de staatkundige en godsdienstige twisten van zijn geboorteland gewikkeld en daarna opgesloten in den kerker van Loevestein, vervolgens verkeerende in het gewoel van eene stad als Parijs, bijzonder ook als gezant van Zweden, heeft hij zich maar zeldzaam (bij vergelijk van vroeger) de noodige rust voor latijnsche verzen, althans oorspronkelijke, toegestaan. Onder die stukken zijn vooral op te merken de tragedie Sophompaneas (voor 't eerst uitgegeven in 1635); de silva sacra, die hij, na ze in de Haagsche gevangenis in het nederduitsch (Belgicis rythmis) te hebben opgesteld, later zelf heeft overgebracht in het Latijn; eindelijk de silva, geschreven kort na zijne bevrijding uit Loevestein en opgedragen aan Franciscus Augustus Thuanus, den zoon van den vermaarden geschiedschrijver.

De latijnsche verzen van H. Grotius kunnen niet ongepast in twee categoriën gerangschikt worden. Zij zijn:

I. Vertalingen van grieksche dichtstukken, b. v. van Theocritus, Menander en Philemon, de auteurs van de Anthologie enz. Tot deze klasse zou gevoeglijk ook kunnen gerekend worden de aanvulling van de Aratea van Cicero, die zooals bekend is, zeer onvolledig tot ons gekomen zijn.

II. Eigene gedichten.

Ik kan, om dezen arbeid niet te zeer te doen uitdijen, hier onmogelijk blijven stilstaan bij de Vertalingen, ofschoon deze, en bijzonder die van de fragmenta scenicorum of de gedichten der Anthologie, allen lof verdienen.

Evenzoo moet ik er van afzien uit te weiden over de aanvulling der door Cicero vertaalde Phaenomena en Prognostica van Aratus. Ik zeg hier slechts, dat ook zij over 't algemeen uitmuntend is, en der overblijfselen van Cicero waardig door sierlijkheid van taal en metriek.

Doch het is hier zooveel te minder noodzakelijk over de tot de eerste categorie gebrachte stukken opzettelijk te spreken, daar deze in de grootere edities van Cicero, Stobaeus enz. meestal gevonden worden, en dus gemakkelijk te verkrijgen zijn, terwijl de eigene gedichten van Grotius zeer verstrooid zijn en, gedeeltelijk althans, weinig toegankelijk. Overigens geldt natuurlijk veel van hetgeen ik over de oorspronkelijke verzen van Grotius zeg, ook voor de vertalingen of aanvullingen van antieke voorbeelden, zoo als de deskundige lezer ligt bespeuren zal. Voornamelijk zij dit ook gezegd wat de opmerkingen over taal en metriek aangaat.

De bekendste en meest verspreide uitgave van Grotius' verzen is zonder twijfel die, welke, door zijnen broeder Willem bijeengebracht, in 't jaar 1617 verschenen is. Deze is later, vermeerderd door nieuwe stukken, onder welke, zoo als reeds is opgegeven, de tragedie Sophompaneas, de silva en de silva sacra de belangrijkste zijn, dikwijls herdrukt, en wel laatstelijk te Amsterdam 1670. In deze collectie echter, ofschoon sommige oplagen er van prijken met den titel "poemata omnia," ontbreekt een groot gedeelte van Grotius' verzen. Bijzonder worden gemist verreweg de meeste jeugdige voortbrengselen van zijne Muse. Onder deze noem ik vooreerst:

Georgio Melisso et Mariae Almondianae versus epithalamii. Lugduni Batavorum apud Franciscum Raphelengium CIƆ.IƆ.XCV. Aan het einde staat het onderschrift: III. Nonas Jan. Anno CIƆ.IƆ.XCV. Hugeianus Grotius.[1]

Dit is het oudste onder de bij de Groots leven gedrukte stukken (althans die ik heb gezien). De kennismaking daarmede ben ik aan de groote welwillendheid van Dr. Campbell te 's Hage verschuldigd. De eerste strophe luidt als volgt:

Videmus alto deciduas polo
Nives, molestum cottidie magis
Augescat ut frigus geluque
Constiterint latices acuto.[2]

Dit gedicht, bestaande uit 88 regels, is, men ziet het, in het metrum alcaïcum vervaardigd, maar het toont nog zeer den ongeoefenden aanvanger. Want al heeft het vele phrasen en halfverzen uit Horatius ontleend, het heeft weinig van diens kunst in taal en metriek. Horatius heeft b. v. nooit den spondeus in den tweeden voet van den alcaïcus enneasyllabus ver-

---

[1] "In deze en andere gedichten, uitspruitselen van zijn eerste jeugt, beschreef hij zich doorgaens met den naem van Hugeianus Grotius, smeltende zijn naem van Hugo met dien van zijn vader Janus of Joannes te zamen. Dan drie of vier jaeren daer na heeft hij de 't zamensmelting dezer twee namen achtergelaten en in het uitgeven zijner schriften alleen zijn eigen naem van Hugo altijt gebruikt." Brandt, het leven van de Groot. I, 9.

[2] Vergel. Hor. Carm. I, 9, 1—4.

vangen door eenen trochaeus. Ook is er een foutje in de prosodie, t. w. in v. 2 cotidie, omdat dit woord een verdubbelde Jambus is "cotidie." Evenwel is dit niet aan Grotius te wijten, maar aan onjuiste spelling en bedorven lezingen. Bij Catullus 68, 139 namelijk vond men vroeger:

coniugis in culpa flagrantem quottidiana;

alwaar Lachmann te recht verbeterd heeft: 'fl. concoquit iram.'

II. Hugeiani Grotii Batavi
Pontifex Romanus,
Rex Galliarum,
Rex Hispaniarum,
Albertus Cardinalis,
Regina Angliae,
Ordines Federati.

Zoo is de titel in alle exemplaren van het werk, die ik gezien heb, ook in den herdruk die door den heer van Wijn ondernomen is, waarvan ik later gewaag. — Er zijn twee uitgaven van deze dichtstukken verschenen, de eene in 1598, de andere in het daarop volgende jaar, beide te Leyden 'apud Christophorum Raphelengium'. — Van de drie exemplaren, die ik heb gebezigd, behooren twee tot de latere editie. Want behalve het titelblad met opgave van tijd en plaats der uitgave (hetgeen wel is waar in beide ontbreekt, maar toch denkelijk zal bestaan hebben) bevatten zij nog op eene afzonderlijke bladzijde het opchrift "Hugeiani—Federati", terwijl deze wordt gemist

in de uitgave van 1598. Ook hebben zij op pag. 4 reg. 15 terecht 'hunc nîl ructantem' in plaats van 'nî', hetgeen in de laatstgenoemde staat. Overigens stemmen beide in druk, papier, formaat, getal [1] en afdeeling der bladzijden geheel en al overeen.

Verder ontbreken in de 'poemata collecta':

III. Hugeiani Grotii Batavi

Mirabilium Anni CIϽ.IϽ.C. quae Belgas spectant semestre prius ad Illustrissimum Henricum Fredericum Nassovium, Gulielmi Principis Auriaci filium, Principis Mauritii fratrem. Hagae-Comitatensi. Ex officina Alberti Henrici CIϽIϽ.C.

Deze twee dichtstukken zijn om hunne groote zeldzaamheid weder uitgegeven door van Wijn, voor eigene rekening, in 't jaar 1803, bij Adriaan Loosjes; echter bleef deze herdruk vele jaren opgestapeld liggen, totdat de meeste exemplaren door nattigheid en verrotting onbruikbaar werden. [2] De proefdrukken, ten getale van 80 bladzijden, bezit de bibliotheek van de Maatschappij voor Nederlandsche Letterkunde, wier bestuurder, Dr. Bisschop, ze mij welwillend voor 't gebruik heeft afgestaan. Ook de bibliotheek van de Remonstrantsche Broederschap te Amsterdam heeft, volgens den katalogus, een exemplaar van die uitgave, zoodat deze althans niet geheel spoorloos van de aarde verdwenen is. — Ik zal altijd de

---

[1] Het zijn 31 bladzijden, het titelblad meegerekend.

[2] Vergel. het leven van Henrik van Wijn door de Jonge, pag. 116, 117.

bladzijden der editie van van Wijn aanhalen. — Peerlkamp had, toen in 1822 zijn boek over de nieuw-latijnsche dichters van dit land uitkwam, deze twee stukken niet gezien. Later (1823) ontving hij ze ter leen van van Wijn, naar het schijnt een exemplaar van de nieuwe uitgave. In een vroeger aan Professor Tydeman toebehoord hebbend exemplaar van den Pontifex Romanus enz. vindt men eenen brief van P. aan van Wijn, met dankbetuigingen voor diens beleefdheid, en verder notities over de twee dichtstukken. Evenwel heeft Peerlkamp in de uitgave van 1838 niets hoegenaamd daar van gewaagd, hetgeen wel eenigzins te verwonderen is.[1]

Daar de Pontifex Romanus enz. (ik zal dit boek van nu af, om kort te zijn, gelijk anderen vóór mij deden, de characteres noemen) en de Mirabilia hoogst zeldzaam zijn, zal ik hier zoo beknopt mogelijk den inhoud er van opgeven.

De Characteres, in hexameters geschreven en opgedragen 'Illustriss. ac Potentiss. DD. Ordinibus Belgii Federatis' doen (met een dichterlijke prefatie) de zes staatkundige mogendheden, die toen in Europa, voor dit land althans, het meeste belang wekten, iedereen in den persoon van haren vertegenwoordiger, voor de eigene zaak pleiten. De Mirabilia, voorafgegaan door eene 'epistola dedicatoria' aan den voornoemden graaf (later prins), die, in distichen geschreven (zoo als het geheele boek) den inhoud opgeeft, bevatten de wonderen, t. w.

---

[1] P. l. l. pag. 329 'minus nota sunt Mirabilia anno 1600 Hagae; et Pontifex etc. Leidae anno 1588 (sic!), quae — ipse non vidi'.

voornamelijk de door dapperheid en beleid uitmuntende daden der Hollanders in de eerste zes maanden van 1600, die ook, voor het grootste gedeelte althans, in de Annales van denzelfden auteur [lib. IX] verhaald worden. Vermoedelijk zijn zij geschreven dadelijk na verloop van dit halfjaar, in Julij of Augustus, hetgeen blijkt uit de prefatie:

Nos calidas levibus Musis inpendimus horas. —
Quid faceremus enim? graviora negotia obiri
  Non sinit aestiferi splendida stella Canis.
Nunc furit omne animans: furor est et scribere carmen,
  Fervida quem rabidi temporis aura fovet.

Na in den aanvang betoogd te hebben de bijzonderheid, dat ieder honderdste jaar pleegt merkwaardig te zijn door iets buitengewoons, komt Grotius te spreken over Delft, de geboorteplaats van den graaf en hemzelf.

Urbs iacet in Batavis cocto notissima potu,
  Conditor huic Princeps corpore gibber erat.
Hanc Delphos vocitant, sive hoc ab Apolline nomen
  Promeruit, doctis non odiosa viris:
Sive quod a fossis vox haec prodiverit undis.
  In dubio est vocis caussa: sed ipsa patet.

Van deze twee afleidingen schijnt mij toch de laatste waarschijnlijker toe. Daarop volgen de voor dit land belangrijkste gebeurtenissen van Januarij tot Julij 1600 voorgevallen. Het gedicht eindigt met een epilogus, die handelt over het rampzalige noodlot van den Franschen krijgsoverste Breauté, die in dienst der repu-

bliek, door verraad der zijnen, bij Wachtendonck gevangen en deerlijk vermoord was (vergel. Grotius Annales pag. 383 vgd. ed. anno 1657); en ten slot wordt er gewaagd van twee schepen, die, beladen met de schatten van Indië, uit Banda gekomen waren. Denkelijk verwekten zulke schepen toen om hunne zeldzaamheid meer geestdrift dan heden.

Overal toont zich, zoowel in de Characteres als in de Mirabilia, een vrome, vaderlandlievende zin, getuigende van den veelbewogenen tijd, in welken Grotius opgroeide. Alles draagt verder de duidelijkste sporen van de liefde tot vrijheid èn in staatkundige èn in godsdienstige zaken, twee trekken die aan Grotius, zijn geheele leven door, zijn eigen gebleven. Daarnaast toont zich ook reeds hier zijne genegenheid voor Oldenbarneveld en de familie van Willem den Zwijger. Characteres pag. 4.

Vos quoque ne vestrae studiosa imitamina curae
Despicite: ante alios patriae duo fulgida terrae
Lumina, Nassavi, qui nos absente carere
Non pateris, vivaque refers sub imagine patrem,
Caerula Mattiaci cui parent æquora ponti;
Et Barneveldi, cuius prudentia nota
Exuperat vocem humanam et fastigia laudum;
Legati, summis missi de rebus uterque,
Aspirate mihi coeptisque advertite mentem.

Bedoeld is hier het gezantschap [1] "van de Hoogedele Heeren Justinus van Nassau, Admirael van Zeelant en

[1] Brandt l. l. I, 10.

Joan van Oldenbarnevelt, Raetpensionaris der Staten van Hollandt," die toen door de staten-generaal "aen den Grooten Hendrik" naar Frankrijk gezonden waren, om den vrede tusschen hem en de Spanjaarden tegen te werken.

Over de dichterlijke waarde van de Characteres en de Mirabilia schrijft Peerlkamp in den straks genoemden brief aan van Wijn, (voor zoover ik zijne hieroglyphen kan ontcijferen) het volgende: "voor 't overige zijn de verzen van de Groot niet fraaij, gelijk hij nog zeer jong was. Evenwel ontdekt men hier en daar zijnen aanleg. Hij heeft veel geïmiteerd uit de Fasti van Ovidius en het is voor den liefhebber der L. Poezij aangenaam, hier uit te zien hoe een zoo groot vernuft zich allengskens geformd heeft ook in dit vak."

Dit oordeel over 't algemeen volkomen onderschrijvende voeg ik nog eenige woorden er bij over den vorm van deze gedichten.

Ofschoon wel eigenlijke fouten in taal, prosodie en metriek zelfs in deze jeugdige stukken (voor zoover aan mijne opmerkzaamheid niet te veel ontsnapt is) slechts hoogst zeldzaam gevonden worden, zoo ontbreekt het evenwel gansch niet aan sporen die den onbeholpen beginner verraden. Alhoewel het nu eigenlijk nooit den knappen rechter kan moeielijk vallen, den bekwamen dichter van den onbekwamen te onderscheiden, bestaan er toch bijzonder in 't Latijn drie zeer gemakkelijke middelen om te zien of iemand al of niet invita Minerva verzen maakt. T. w. men moet er acht op slaan, hoe een

dusdanige versificator de caesuren, de elisiën en de synizesen gebruikt.

Ik mag in dit opzicht zonder aanmatiging op mijn werk over latijnsche metriek verwijzen, daar zich dit bij de deskundigen in Duitschland, Holland en Frankrijk — in Engeland is het, voor 't oogenblik althans, met de studie van de classieke talen, bijzonder van het latijn, genoegzaam voorbij — algemeene goedkeuring heeft verworven. Gaat men dus na, hoe Grotius aan de bovengenoemde drie vereischten in zijne gedichten heeft voldaan, zoo vindt men bij hem wel is waar zeer weinig eigenlijke fouten, maar veel onsierlijkheden, zooals de betere antieke auteurs der Romeinen (en hij zelf voor 't grootste gedeelte in latere jaren) die zorgvuldig vermeden hebben. Men mag dus gerust beweren dat de kiemen van den grooten versificator reeds in de Characteres en de Mirabilia liggen opgesloten, maar dat deze zich eerst in den volgenden tijd behoorlijk ontwikkeld hebben.

Een ander teeken van den nog niet rijpen leeftijd van den schrijver ligt in het verschijnsel dat hij dikwijls verzen van Virgilius, Ovidius, Horatius en andere dichters met geene of onbeduidende verandering heeft overgenomen. B. v. Char. blz. 3.

non ego vestra velim longo sermone morari
debita quae patriis servantur tempora curis.

Horat. epist. II, 1 v. 3, 4.

in publica commoda peccem,
si longo sermone morer tua tempora, Caesar.

Char. blz. 4.

legati summis missi de rebus uterque.

Horat. sat. I, 5, 28, 29.

missi magnis de rebus uterque legati.

L. l....

aspirate mihi coeptisque advertite mentem

Ovid. metam. I, 2, 3.

di coeptis — aspirate meis.

Char. blz. 26.

o socii quae sit rebus fortuna videtis.

Virg. aen. II, 350.

quae sit rebus fortuna videtis.

Char. blz. 27.

perpessis graviora dabit deus hic quoque certum auxilium.

Virg. aen. I. 203.

o passi graviora, dabit deus his quoque finem.

L. l....

cum spes una foret nullam sperare salutem.

Virg. aen. II. 354.

una salus victis nullam sperare salutem.

Van zulke nog al krasse nabootsing van klassieke modellen vindt men in de latere werken van Grotius,

behalve in den Adamus Exul en den gelijktijdigen Cumulus Carminum Sacrorum, zeer weinig voorbeelden.

In hetzelfde jaar en wel in den herfst, zooals uit het epigram van Meursius blijkt, verscheen een zeer uitvoerig Bruiloftsgedicht (want het telt over 700 verzen), van hetwelk ik nergens gewaagd vind, noch bij Brandt in zijn leven van de Groot, noch bij den schrijver van de Vindiciae Grotianae, noch bij Peerlkamp of in de overige boeken, die over Grotius en zijne werken handelen. De titel luidt aldus:

Epithalamium
Scriptum Ab H. Grotio
Nuptiis
Nob. Et Consultissimi D.

D. Guilielmi Martinii,

Et
Nob. Lectiss. Que Dominae.

D. Annae Brederodiae Veenhusiae.

Hagae - Comitatensi
Ex officina Alberti Henrici,
CIƆ.IƆ.C (eigenlijk staat er CIƆ.CI.C.).

Te gelijk verscheen voor deze feestelijke gelegenheid bij denzelfden uitgever een ander epithalamium, gevolgd door een epigram van Grotius' vriend Joannes Meursius, den bekenden schrijver van de grieksche antiquiteiten, de Athenae Batavae enz.

Deze zeer geleerde man heeft het noodzakelijk ge-

acht zijn gedicht, waarin hij Catullus [c. 62] heeft nagebootst, met geleerde aanteekeningen te voorzien, een wansmaak, waaraan Grotius nooit heeft toegegeven. Overigens is dit gebruik, of liever misbruik, aan zeer vele dichters der zestiende en zeventiende eeuw gemeen, zelfs aan hen die in moderne talen schreven. Zoo is b. v. de "Vesuvius" van Opitz, een beschrijvend gedicht, bijna overstroomd met aanteekeningen.

Van dit Bruiloftsgedicht, dat ik wederom aan den heer Campbell heb te danken, spreekt Grotius zelf in een ander vers, dat den titel draagt: in mortem infantis Martinii [1] [poem. coll. blz. 194].

Postquam *marito* scripta, postquam caelibi,
Postquam parenti, dentur orbo carmina.

De overige, hier opgegevene gedichten staan in de poemata collecta [185. 235].

Het huwelijk van Martigny, die reeds twee malen was getrouwd geweest, en Anna van Veenhuijzen was namelijk ongelukkig, daar deze, die reeds op gevorderde jaren was toen zij in den echt trad, bij de geboorte van den eersten zoon overleed. Grotius heeft een van zijne fraaiste dichtstukken aan deze treurige gebeurtenis gewijd; hetgeen ik, omdat het zoozeer uitmunt, hier laat herdrukken:

Martinio coniunx Veenhusia nupta marito,
  Praeside germano nobilitata soror,
Heu nimium seros Lucinae passa dolores
  Non potui decimam condere olympiadem.

---

[1] Ik bezig altijd de bladzijden der uitgave van 1645.

Haec tamen in tumulum mecum solatia porto,
Quod potui summum *mater* obire diem.
Claudere quae partus aliis solet, inchoat aetas,
Atque eadem vitam claudit iniqua mihi.
Parcite iam longum thalamos differre puellae,
Ventilet infelix ne Libitina faces!
Morte dedi vitam: natales funere constant:
Virque meus tanti non putat esse patrem.

Ook het zoontje overleed weldra, wiens afsterven Grotius in het boven aangehaalde epigram betreurt.

Wat betreft de dichterlijke waarde van het epithalamium, zoo valt niet te ontkennen dat het eenige mooie plaatsen bevat, terwijl het overigens, zooals vele opstellen van Grotius en andere dichters van die eeuw, bijzonder de latijnsche, eenigermate afmattend is door de lengte.

De taal en de metriek zijn veel zuiverder dan in de vroegere stukken, evenwel toont zich ook nog hier de eerst beginnende leerling o. a. door de vrij dikwijls uit oude schrijvers geheel of gedeeltelijk ontleende zinsneden, zooals b. v. dadelijk bij den aanvang:

Non ego lassatas toties iam carmine Musas
In mea vota voco, tacitusque quiescit Apollo.
Non Helicon imo nobis spirabit ab antro,
Nec mihi lene fluens potis turbabitur undis
Castalius enz.

Deze gedachte treft men dikwijls aan bij de latijnsche

dichters, b. v. bij Ovidius in het begin van de ars amandi:

> Non ego Phoebe datas a te mihi mentiar artis,
> Nec nos Aoniae voce monemur avis;
> Nec mihi sunt visae Clio Cliusque sorores.

Maar òf ik vergis mij geheel òf Grotius heeft ook de schier gelijkluidende woorden ontleend aan een antiek voorbeeld, welks naam mij echter voor 't oogenblik niet wil tebinnenkomen.

Ik blijf nog bij deze jeugdige voortbrengselen der Muse van Grotius staan, om te wijzen op de schier ongeloofelijke belezenheid, die de knaap van zestien of zeventien jaren toont. T. w. behalve de algemeen erkende helden der latijnsche poëzij, Virgilius, Horatius, Ovidius en de elegiaci Catullus, Tibullus, Propertius, auteurs die toen ieder beschaafd mensch gelezen had, ontmoeten wij bij Grotius de kennis van eene menigte schrijvers, die zelf in de zestiende en zeventiende eeuw gansch niet algemeen bekend waren. Onder deze noem ik b. v. Lucretius, Manilius, Lucanus, Statius, Valerius Flaccus, Claudianus. Ook de fragmenten van Ennius, die kort te voren [1590 en 1595] door Columna en den falsaris Merula waren uitgegeven, hebben vroegtijdig de oplettendheid van Grotius getrokken. — Char. pag. 19:

> quod nunc te coquit et versat sub pectore fixum.

Ennius:

> qui nunc te coquit et versat sub pectore fixus.

Char. pag. 23.

non unquam nostras, recte quae stare suëtae,
mentes dementi secum flexere viaï.

Ennius:

quo vobis mentes, recte quae stare solebant
antehac, dementes sese flexere viaï?

Hier heeft Grotius evenwel een foutje begaan. T. w. de uitgang aï wordt alleen voor den genitivus gebruikt, niet voor den dativus, vgl. Lachmann's Commentarius in Lucr. pag. 40. — Mirab. pag. 60:

ne cauponemur bellum, sed belligeremur.

Ennius:

nec cauponantes bellum sed belligerantes.

Ook de z. g. latijnsche anthologie, waarvan de grondslagen kort geleden door Scaliger, Lindenbruch en Pithou vastgesteld waren, was Grotius niet onbekend. Burman. II, 184. 17:

frangatur potius legum reverenda potestas
quam tot congestos noctisque dieque labores
hauserit una dies.

Char. pag. 6.

scilicet exhaustos tot nocte dieque labores
perdat ut una dies.

Ook een overigens weinig bekend uittreksel uit de Ilias van Homerus, hetgeen vroeger zonder voldoende

redenen aan zekeren Pindarus Thebanus werd toegeschreven (beter heet de auteur 'Homerus Latinus') heeft de aandacht van Grotius getrokken. Mirab. pag. 74:

causa dabat vires.

Hom. Lat. V. 909:

ira dabat vires.

Ik zoude het register van de door Grotius op vroegen leeftijd gekende dichters nog gemakkelijk kunnen vermeerderen, bijzonder wanneer ik den Adamus Exul en den Sacrorum Carminum Cumulus, die in 1601 "Hagae Comitatensi" uitgegeven zijn, wilde napluizen. Maar ik zal nog eens later op Grotius' uitstekende belezenheid terugkomen.

De Adamus Exul is volgens opgaven in de Vindiciae Grotianae en elders nog in het jaar 1601 ook in Leyden verschenen, welke editie mij echter niet gelukt is te zien. Die van 1608 en 1635 zijn niet ten onrechte door de letterkundigen betwijfeld, als berustende op verwisseling met de in deze jaren verschenene drama's, Christus patiens en Sophompaneas. [1] Althans schijnt niemand een exemplaar van deze uitgaven gezien te hebben en ook in de brieven van Grotius vind ik er geen spoor van. Overigens zijn de Adamus exul en sacrorum carminum cumulus in 1798 op nieuw herdrukt te Dordrecht door Petrus van Braam, daartoe aangespoord door Laurentius Santenius. Daaraan gaat vooraf

[1] Van Braam, praef. pag. II.

een gedicht aan Justus Swanenburgius, door Grotius zelven in het aan dezen geschonkene exemplaar ingeschreven.

De pas genoemde tragedie en haar aanhangsel, die ook in de poemata collecta ontbreken, getuigen reeds van zeer groote vorderingen in taal en metriek. Over 't algemeen ging Grotius' bekwaamheid in latijnsche verzen met den aanvang van de zeventiende eeuw ras vooruit.

Verder zijn er eene groote menigte verzen, die niet in de poemata collecta van 1617 of in de latere uitgaven er van staan, maar gevonden worden in de Vindiciae Grotianae, in Brandts leven van de Groot, in Grotius' brieven, in de deliciae poetarum Belgarum van Santenius, in de Sylloge van Burman en elders.[1]

Vervolgens moet ik hier melding maken van twee, wel is waar niet zeer uitgebreide manuscripten uit het legaat van Papenbroek[2] op de Leydsche Bibliotheek, van welke reeds Peerlkamp heeft gewaagd blz. 334 [vgl. ook Brandt II, 443]. Het eene [XX. Papenbr. O. 9] is aangehecht aan eene editie der poëmata collecta van 1645. Het bevat vele gedichten, die reeds elders gedrukt zijn; doch het ontbreekt ook niet aan

[1] Vgl. Vind. Grot. 685—699; Peerlkamp pag. 336; van der Aa sub Grotius enz. In de brieven (ik gebruik de collectie van 1687) ontmoet men ook dikwijls elders niet gedrukte vertalingen van grieksche verzen.

[2] Papenbroek, "oud-president schepen der stad Amsterdam" was een groote bewonderaar van Grotius.

zulke die, mij althans, overigens geheel onbekend schijnen. Een der fraaiste onder deze is de hymnus ad Christum pro unitate ecclesiae; in iambische dimeters. Hij telt 28 strophen, waarvan de eerste luidt:

sermo parentis optimi
parente cum deo deus,
quo dante verum concinunt
omnes prophetarum chori.

Dit gedicht is geheel en al in dien zachten, vredelievenden geest opgesteld, waardoor Grotius zich zoo voordeelig onderscheidde van de meeste theologi van zijne en de volgende tijden — eene eigenschap die zij hem dan ook met redelijken haat hebben vergolden.

Over de voornoemde collectie zegt Papenbroek het volgende: "Ex H. Grotii autographo hunc hymnum descripsi, prout extat in quodam volumine in fol. eius manu exarato, quod plurima excerpta continet ex s. scriptura, patribus et aliis, pag. 355. Liber alter, quo usus sum, erat etiam ut vocant in folio: in hoc maximus Hugo omnia sua poëmata manu sua scripserat ab anno usque 1601. hi codices servantur apud nobilissimos Grotii haeredes. sed horum alter nunc extat apud me ex donatione." De woorden "sed — ex donatione" zijn blijkbaar later er toegevoegd. Ofschoon het mij geheel onwaarschijnlijk voorkomt, dat Grotius *alle* zijne verzen sinds 1601 zelf zoude hebben gekopiëerd, — waarvan veeleer het tegendeel blijkt uit de correspondentie die hij over de verschillende uitgaven zijner dichtstukken gevoerd heeft met zijnen broeder Willem en zijne vrienden, —

zoude het toch niet onbelangrijk zijn dit manuscript weder op te sporen.[1] Denkelijk is het, zoo als ook Peerlkamp meent, niet dat wat Papenbroek van Grotius' erven als cadeau verkreeg. Ik ontleen aan dit handschrift de volgende stukken:

In Noviomagum
Mauritio traditum.

Plaudite Mauritio victori quotquot adestis;
Namque is Caesaream Neomagum venit in urbem,
Vel potius Domino victori plaudite Christo,
Namque is Mauritio Neomagum tradidit urbem.

Hugeianus Grotius Aetat. VIII. Ao. 1591.

De vermeestering van Nijmegen door Prins Maurits valt in de maand October 1591. Dit versje is dus denkelijk het oudste van alle voortbrengselen van Grotius' Muze en daarom hebben wij het meêgedeeld. Ook Brandt geeft het I, 6 en op de naaste bladzijde nog 3 hexameters, geschreven "op en omtrent den zelven tijd" op het overlijden van Hugos' broeder Jan.

Voorts vermeld ik eene sierlijke vertaling van "Psalmus[2] CXXXIII."

Dulce concordi populo piorum,
Dulce sacrorum pariter ministris

[1] Misschien bedoelt Papenbroek maar alleen alle niet in de poëmata collecta, of in den Adamus Exnl en cumulus carminum sacrorum gedrukte stukken. Waarop overigens Peerlkamps bewering steunt, dat Grotius den bedoelden codex in de maand September 1601 aanving te schrijven, is mij niet bekend.

[2] In de carmina sacra en poëmata collecta vindt men vertaald de psalmen 51 (elders 50), 130 (elders 129), 114, 137, 88 en 82; buitendien 104 als reizang in Adamus Exnl, blz. 27.

More fraternae pietatis uno
Degere tecto,
Dulce ut unguentum, quod in Amramiti
Flaminis fusum caput, inde barbam
Imbre fraganti rigat institamque
Vestis adorat,
Roris ut dulces lacrimae sub ortum
Lucis Hermonis tremulo cadentes
Orbe faecundant iuga vel Sionis
Pingue cacumen.
Congregi se non aliter catervae
Fautor infantum Deus et salutis
Largus aeternum metuente carpi
Lumine donat. [1]

Belangrijk is ook de in asclepiadei minores en dimetri anapaestici geschrevene vertaling van een Nederduitsch gedicht, door "Anna Romeria Visschera," de

[1] Ook een ander uitstekende dichter van dien tijd, de Schot Buchananus, vriend van Scaliger, had de psalmen in 't latijn vertaald. Aangaande dit onderwerp mag ik niet nalaten eene plaats nit Scaliger's leven door Bernays hier aan te halen, ofschoon niet geheel met B. instemmende. L. l. blz. 109: auf das sechszehnte Jahrhundert jedoch wirkte vorzüglich seine Uebertragung der Psalmen in klassische Metra; denn sie lieferte ein anschauliches und allgemein zugängliches Beispiel jener Vereinigung von bonae litterae und res sacrae, auf welche das Streben aller ernsten Männer unter den Reformirten damals gerichtet war. Als schöner Ausdruck solcher Gesinnung wird diese Nachdichtung der Davidischen Gesänge auch immer Anerkennung finden, wenngleich sich nicht läugnen lässt, dass die gerade in den Psalmen sehr gelungene prosaische Vulgata ganz anders als Buchanans sapphische und alcäische Strophen das Gemüth trifft und obgleich wahr bleibt, was neulich ein geistreicher Mann behauptet hat, dass alle versificirten Psalmen eben nur verdorbene Psalmen seien."

dochter van Roemer Visscher, den bekenden auteur van epigrammen, aan H. Grotius opgedragen bij gelegenheid zijner bevrijding uit Loevestein. Het onderschrift luidt: "Parisiis 2 Octob. 1621." Dit opstel, dat zich door geestdrift en warme belangstelling in H. Grotius onderscheidt, is evenwel te uitvoerig om het hier te laten drukken. Daarvoor is geschikter het epigram "ad avunculum [1] cum tragoedia."

Avuncle, stirpis Adrichemiae nepos,
Longeque ductum comite ab Arnulpho genus,
Qui Didericis proximus parentibus
Hollanda sceptra gessit et Batavicis
Persedit arvis, lubricas rerum vices,
Et ista sortis perfidae ludibria
Contemne cunctis teque maior et solo
Sublimiora semper evectus pete.
Parvus monebit iste cognati liber,
Quicunque terras colimus et quiqui sumus,
Adamidas hic esse nos et exsules.

Eindelijk geef ik nog een carmen amatorium, getiteld:

IV Amantes.

Quattuor una domus diversos iungit amantes.
Ille magis sperat; sed magis iste timet.
Hic pariter sperat, pariter timet: ultimus horum
Non bene quid speret, quid timeatve videt.
Hic satis est felix, alter fuit, ille futurus;
Quid faciat quarto non bene novit amor.

---

[1] De oom heette: van Overschie. De tragedie is natuurlijk de Adamus exul.

Daarbij is eene fransche vertaling gevoegd, misschien van Grotius zelf, die ik hier letterlijk herhaal.

IV Amants.

Quatre divers amants ont une demeurance,
D'ont l'un a plus de peur, l'autre plus d'esperance,
Un est qui a de peur autant que de l'espoir,
C'il qui reste ne scait quoy qu'il doit plus avoir.
L'un a esté heureux, l'autre est, l'autre sera,
Du quatresme ne scait l'amour ce qu'il fera.

Verder bevat onze codex het vermaarde "alloquium ad arcam," geschreven 1621 in Frankrijk, kort na Grotius' verlossing en nog in het zelfde jaar vertaald in 't Nederlandsch. Dit stuk, welks echtheid de auteur van de Vindiciae Grotianae ten onrechte verdacht maakt, II, 691, is zonder twijfel hetzelfde dat Grotius in eenen brief aan eenen franschen anonymus vermeldt [I, 142, vgl. ook Vind. Grot. I, 218]. Men vindt het, behalve in het reeds vaak genoemde boek, bij Brandt I, 259. Dat vers is in uitstekend bekoorlijke trimetri scazontes opgesteld; waarin echter een verschrikkelijke drukfout, die èn het manuscript èn de editiës hebben in v. 11: "quod celsa tueor ostia libero vultu." Dit ostia is hier onzin en bederft het metrum. Men moet schrijven "quod celsa tueor astra." Ook stel ik voor in v. 9 te schrijven "tibi fugata vincla, servitus cessit," in plaats van "fugata, victa," hetgeen zeer tautologisch zou zijn.

Ook de sierlijke vier scazontes, door Grotius (volgens

het manuscript) den 27sten Maart 1621 [1] "Danielis Kempenarii Albo inscripti" zijn niet geheel onbedorven in de gewone uitgaven:

quos matris alvus carcere reddit in lucem,
queis corpus animum more carceris vincit,
quos morte functos terra carcer exspectat,
nunquam nimis timere carcerem debent.

Zoo, dus "carcere reddit" in de Vind. Grot., "carcer edit" bij Brandt en in het manuscript. Denkelijk zal Grotius hebben geschreven "carcere edit."

Het tweede handschrift [ook XX Papenbroek O. 9] is voorzien van de volgende aanteekening: "descripsi ex autographo Petri Scriverii quod extabat in libro in F. cuius erat titulus: Allerhande eigenhandige schriften van den geleerden Scriverius, betreffende de Hollandsche Outheit, ook velerhande Gedichten, en Romijnsche Antike Observatiën. N. Witsen. In bibliotheca V. Ampliss. N. Witsen, Cons. Amst."

Deze kopij heeft dan Papenbroek voor eigen gebruik weer gekopiëerd. Op de eerste bladzijde staat behalve andere zaken, ook een "anagrammatismus" van Philibertus Borsalius (Philibert van Borssele) over zijnen tijdgenoot, Grotius.

"Hugeianus Grotius Battavus" [2]
"surgit, Batavi, novus vates."

[1] Dit is overeenkomstig met Brandts getuigenis, die beweert dat Grotius deze verzen te Antwerpen in het Album van D. K. schreef. In de Vind. Gr. is ten onrechte opgegeven "tribus ante liberationem diebus."

[2] De spelling Battavus was toen niet geheel ongewoon. Zoo ook

Zulke anagrammen (en ook de chronogrammen) vielen zeer in den smaak dezer eeuw, en ook Grotius heeft in jeugdige verzen zich niet van deze aardigheid onthouden. Zoo Mirab. 37 *His annis usus curae* tibi traditur ingens. Hier zijn de vier eerste woorden het anagram van Henricus Nassavius. Een chronogram vindt men blz. 76:

TandeM QVIntILes en LVCe seqVente CaLendas
SpeCtat, NassoVIVs qVId qVeat, AVstrIaCVs.

Hier is opgegeven, gelijk de scherpzinnige lezer begrijpt, het jaar 1600, toen de slag bij Nieuwpoort voorviel. Op rijperen leeftijd heeft zich Grotius van zulke spelletjes onthouden, die ook niet in onzen smaak vallen. Tempora mutantur.

Van de daar gevondene verzen zijn sommige reeds gedrukt, andere evenwel niet; zooals het volgende, voor zoo ver mij bekend is:

Quem pia mirari plebes, quem castra solebant,
Damnare et mores aula coacta suos,
Iactatus multum nec tantum fractus ab annis
Wtenbogardus sic tuus, Haga, redit.

Rembrant pinxit. H. Grotius.

Verder voer ik nog het volgende epigram uit die collectie aan:

Henricus Borbonius Franciae primus princeps primusque par. aet. suae anno X. CIↃIↃXCIX:

---

bij Grotius in een jeugdig werk, de Mirabilia blz. 48 Battavi, blz. 52 Battavia, blz. 54 Battaviae.

Inclita Borbonidum generoso e sanguine creti
Hospes Condaei principis ora vides.
Dicere quem vere possis virtutibus annos,
Aetatem ingenio vincere, reque fidem.

Deze is de in 1588 na het overlijden van zijnen vader Henri I de Bourbon geboren Prins van Condé. Uit de levensgeschiedenis van Grotius is het bekend, dat hij veel genegenheid had niet alleen voor Henri quatre (die hem reeds vroeg onderscheidde) en voor diens geheele familie, maar ook over 't algemeen voor Frankrijks adel, gèlijk ook voor zijne staatslieden en letterkundigen. Daarvan getuigen zijne brieven, bijna op elke bladzijde.

Dat nu in de editie van 1617 en de volgende herdrukken zoo vele stukken ontbreken, is volstrekt niet aan de nalatigheid van Willem Grotius toe te schrijven, behalve dat hem wel eens een gedicht heeft kunnen ontsnappen, om dat de meeste hetzij afzonderlijk, hetzij met andere voortbrengselen van zijne vrienden, op vliegende blaadjes verschenen waren. Vele, in brieven verstrooide verzen waren zelfs voor hem volstrekt niet te bekomen, tenzij wanneer zijn broeder kopij daarvan gehouden had. Wat betreft de na de verlossing uit Loevestein geschreven opstellen, verwondert het mij bijzonder, dat daarin gemist wordt het alloquium ad arcam, daar Hugo altijd groote pieteit jegens die kist (welke hem later ontvreemd werd) getoond heeft; en zoo ook het epigram op Frederik Barbarossa, aan 't welk hij bijzondere waarde hechtte.

Verreweg de meeste dichtstukken zijn echter in 1617

op verlangen van Hugo Grotius zelf weggelaten, want hij oefende toen een streng gerecht over zich zelven. In 't algemeen plegen uitstekende mannen (en wel niemand meer dan Grotius) in hun oordeel streng jegens zich zelven en zacht jegens anderen te zijn, terwijl hunne antipoden het tegenovergestelde richtsnoer naleven. Immers het blijkt uit Grotius' correspondentie met Gerardus Vossius, dat titel, inhoud en volgorde der eerste uitgave geheel en al onder zijne eigene goedkeuring opgemaakt zijn. Zelfs de Adamus Exul en de Sacrorum Carminum Cumulus schenen hem niet waardig opnieuw uitgegeven te worden. [1] Ook later schijnt Grotius niet van meening veranderd te zijn. [2] Buitendien zijn echter èn bij den eersten druk der poemata collecta èn elders somtijds door Grotius zeker getal van verzen onderdrukt om staatkundige of godsdienstige redenen. Vergel. Brandt I, 17; Grotius epist. 80 "sin acriorem quandam Romanae ecclesiae aut Pontificis habet infestationem, omitti poterit, ne typographo propterea lucelli aliquid decedat."

Ten slotte merk ik op, dat Grotius ook in zijne jeugd grieksche carmina heeft vervaardigd, waarmeê hij echter vroegtijdig heeft opgehouden. Ik moet hier noemen de elegia in obitum Claudii Puteani en een epigram

[1] Grotius epist. 77 "Adami Exulis poema iuvenilius est quam ut ausim addere."

[2] Epist. 736 "vides poemata mea iuvenilia mihi obiici quasi per te ea voluerim recudi. Certe non volui et tu id scis. audio iterum edi. velim impedias, si fieri id potest, si non, testeris mihi displicere, nolim quicquam eorum manere praeter sacra [Silvar. lib. I]."

aan hetzelfde onderwerp gewijd, beide denkelijk geschreven in 1594, toen Puteanus overleed. Verder verdient vermelding de "Ode Pindarica ad Illustrissimum Comitem Henr. Fredericum Nassovium Guilielmi Fil., pro adventu matris." [1] — Overwegende dat de latijnsche verzen van Grotius, die hij tot 1600 heeft opgesteld, nog zeer den ongeoefenden beginner verraden, geloof ik zonder impieteit jegens de schim van dien grooten man te mogen beweren, dat wij het verlies van deze drie opstellen niet zeer te betreuren hebben. Bijzonder geldt dit voor de Ode Pindarica, daar de metriek van Pindarus eerst veel later door August Boekh en anderen is bekend geworden. Ook schijnt Grotius zelf niet veel behagen in de grieksche versificatie geschept te hebben. Althans vind ik geen later grieksch gedicht opgegeven dan deze, van welke hij N°. 1 en 2 zelf in het Latijn heeft vertaald.

Ik ga nu over tot het andere gedeelte van dezen arbeid, namelijk tot de schets van het dichterlijk vernuft van H. Grotius. Daar evenwel dit opstel reeds te zeer wellicht in lengte is uitgerekt, en ik in het voorafgaande menige bijdrage aan dit onderwerp heb toegevoegd, moet ik mij nu zoo veel mogelijk inkrimpen en alle uitweidingen vermijden. — Men zoude onbillijk zijn, wanneer men op de verzen van Grotius, zoo als ook op die van de meeste (of beter gezegd van alle) dichtstukken, die sedert het afsterven van het latijn,

[1] Louise de Coligny.

dus omstreeks 600 na Chr., in die taal zijn geschreven, den maatstaf wilde toepassen der hoogste scheppingen van het dichterlijk vernuft. Onder al deze auteurs (voor zoover zij mij bekend zijn althans) is geen enkele, dien men met Homerus, Shakespeare en Goethe (want op dezen komt men altijd terug, wanneer men gewichtige questies der poëzij moet beslissen) mag vergelijken, hetzij wat het opstellen van nieuwe dichterlijke ideeën of ook maar het uitvinden van nieuwe vormen in taal- en verskunst betreft, hetzij wat aangaat hunnen invloed op beschaving en vooruitgang der tijdgenooten en der nakomelingen. Het verkrijgen van zulke reusachtige resultaten was reeds daarom niet mogelijk, omdat dichters als Homerus, Shakespeare, Goethe en zij, die naast deze — proximi, longo sed proximi intervallo — te plaatsen zijn, ook in de taal oorspronkelijke en scheppende vernuften moesten zijn; of althans behoorden zij de taal, al was zij ook de beschaafdste, eerst zelf te bewerken en zich eigen te maken. Dit is nu in eene levende taal wel mogelijk, maar niet in eene doode, vooral niet in 't latijn en grieksch; talen, die door den rijkdom der buigingen, de menigvuldigheid der afleidingen en samenstellingen, de fijnheid der Syntaxis, zoo moeielijk zijn te leeren, dat zelfs de begaafdste (laat staan de dei minorum gentium) zeer veel tijd en moeite noodig heeft, om ze zoo volkomen tot zijn eigendom te maken, dat hij de oude modellen juist, gepast en gemakkelijk tot uitdrukking der eigene gedachten kan bezigen. Maar stel eens (hetgeen wij evenwel zonder voorbeelden niet als mogelijk aan-

nemen), dat iemand werkelijk er in mocht slagen eene der afgestorvene talen scheppend en voortbrengend te behandelen, en ze weêr volkomen levend te maken: wat zou het hem baten? Hoevelen zou hij onder zijne lezers of toehoorders vinden, die hem zouden kunnen volgen of ook maar alleen een kompetent oordeel uitbrengen over zijne voortbrengselen? Zulks zoude alleen mogelijk zijn in eene levende taal.

Dit hebben dan ook de nieuw-latijnsche versificatoren wel begrepen, en de groote roem van de uitstekendste onder deze bestaat daarin, dat zij na de vrije (niet de slaafsche) nabootsing der antieke voorbeelden, hetzij over 't algemeen in aesthetische opzichten, hetzij in 't bijzonder wat taal en metriek aangaat, als de eenige taak der nieuwe latijnsche (of grieksche) poëzij erkend te hebben, deze juiste theorie meesterlijk in de praktijk hebben overgebracht. Voor Grotius is in dit opzicht allerbelangrijkst zijn eigen getuigenis, dat in de voorrede van zijne Poëmata collecta staat en ook Peerlkamps aandacht getrokken heeft: "*accedit quod ingenium mihi sequax ac ductile, ut a cuiusque poetae lectione incaluerat, ita ad eius imitationem rapiebatur.* agnosco me ipse alibi Lucani spiritu plenum, interdum Manilii plusquam satis est studiosum, nonnunquam castigatius aliquid ad Statii et Claudiani instar conantem."

Daar deze nabootsing (zoo als reeds opgemerkt is) zich niet alleen tot de taal en metriek bepaalt, maar evenzeer de dispositie der dichtstukken, de aesthetische bijzonderheden der antieke poëzij, immers den heelen

kring van beschouwingen en gedachten bevatte (want ook voor de uitdrukking der zuiver christelijke meeningen vond men rijke voorbeelden bij de christelijke Grieken en Romeinen), is het hier noodzakelijk iets over den smaak van Grotius' tijdgenooten en Grotius zelven te zeggen. Deze was in vele opzichten zeer verschillend van onzen smaak. Hoe zou dit ook anders mogelijk geweest zijn? De geschiedenis der letterkunde was toch toen nog in het ontstaan; want zij mocht zich niet behoorlijk ontwikkelen voordat eene moderne literatuur zich gevormd had, die men ter vergelijking bezigen mogt, terwijl de middeleeuwsche — althans voor zoover zij zich oorspronkelijk zonder geleerde nabootsing der ouden ontvouwd had — onbekend en veracht was. Buitendien was men toen over de eigenlijke doeleinden der poëzij meestal in het onklare. In dit opzicht heeft veel kwaad gedaan de spreuk van Horatius "omne tulit punctum qui miscuit utile dulci" en over 't algemeen de geheele ars poetica, een werk dat bekoorlijk is door de sierlijkheid en levendigheid der beschrijving, door vele schrandere, geestige oordeelen, maar dat geene algemeene theorie voor het aanleeren der poëzij (zoo dit mogelijk is) bevat noch bevatten kan, dewijl het eenzijdig is, de poëzij te zeer aan praktische bedoelingen dienstbaar maakt, nu eens te zeer op den inhoud der verzen en dan weer op den uiterlijken vorm acht slaat, en voor het overige ook in de volgorde der gedachten nog al iets te wenschen overlaat. Overeenkomstig met het "omne tulit punctum" etc. hield men toen het meest van dichters met

vele loci communes of zedekundige spreukjes, b. v. Euripides en Theognis, Terentius en Phaedrus. Zoo is ook bij Grotius zijne voorliefde voor Euripides en Terentius wel zeer in het oog loopend. Verder werden toen over 't algemeen de romeinsche classici verheven ten koste der Grieksche, gedeeltelijk omdat dezen te weinig bekend waren. Dit geldt bijzonder voor den tragicus Seneca (dien men heden, ook ten onrechte, geheel op zijde zet). Nog moet van Grotius worden vermeld zijne groote genegenheid voor Lucanus[1] en Claudianus. Evenwel heeft hem zijn zuivere smaak meestal voor de buitensporigheden van deze beiden bewaard.

Nu rijst nog de vraag op, hoe ver wij dan eigenlijk aan Grotius een eigen dichterlijk vernuft moeten of mogen toekennen. Na nauwkeurig dit onderwerp overwogen te hebben, moet ik beweren, hetgeen ook moeielijk zal ontkend worden, dat in Grotius het kritische, wetenschappelijke ingenium grooter en oorspronkelijker was dan het dichterlijke, hetzij wat den inhoud, hetzij wat de taal en metriek aangaat. Grotius heeft in de wetenschappen, bijzonder de juridische, nieuwe ideeën geschapen, nieuwe paden geopend; niet in de poëzij. Zijne gedichten zijn rijk aan schoone gedachten en sierlijke uitdrukkingen, evenwel blijven zij meestal in den kring van ideeën, die toen aan mannen als Scaliger, Buchananus, Heinsius, Baudius en anderen, die op de hoogte van hunnen tijd stonden,

---

[1] Vind. Grot. pag. 457. Over Grotius' smaak in 't algemeen zijn leerrijk vele zijner brieven, bijzonder I, 54.

eigen waren. De taal en metriek toonen aan, dat voor Grotius (althans in de latere jaren) de sierlijkheid en kracht zoowel als de rijkdom van het latijn geheel en al eigendom geworden waren, maar ook hier drukt Grotius dezelfde voetsporen als de voornoemde geleerden en dichters, die, hoe meer hoe beter, in het diepste geheim van den spraakgenius, zoo als hij zich in de uitstekendste voorbeelden der classici vertoont, zijn doorgedrongen, maar noch de taal noch de metriek met nieuwe vormen verrijkt hebben.

Daar wij hier altijd van nabootsen en voorbeelden spreken, moeten wij toch nog eens op deze laatstgenoemde terugkomen.

Hadden wij reeds vroeger gelegenheid de buitengewone belezenheid van den zestienjarigen jongeling te roemen: onze bijval moet tot bewondering rijzen, wanneer wij op de geleerdheid in de rijpere werken van Grotius het oog vestigen. Er is wel geen enkel noemenswaardig latijnsch dichter (misschien sommige christelijke uitgezonderd), wiens naauwkeurige kennis zich niet uit Grotius dichtwerken liet aantoonen. Overigens strekt zich deze belezenheid uit over een groot gedeelte der grieksche dichters, onder welke Euripides zich in de bijzondere voorliefde van Grotius mogt verheugen.[1] Wel is waar moet men over 't algemeen de belezenheid der mannen uit de zestiende en zeventiende eeuw, zoo als Scaliger, Cuiacius, Lipsius, Salmasius, Casaubonus niet naar den maatstaf der pyg-

[1] Vind. Grot. pag. 460.

meeën van onzen tijd afmeten. Gene, gloeiende van geestrift voor de pas weder ontdekte oudheid, buitendien dikwijls gebrek hebbende aan de — naar het ons toeschijnt — onontbeerlijkste hulpbronnen, namen van hunne vroege jeugd af zulk eene menigte van geleerdheid in zich op, dat de meesten, οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, gedeeltelijk uit luiheid en onverschilligheid, gedeeltelijk uit overvloed van grammatica's, woordenboeken en compendiën van alle soort, zelfs in de verte zich niet met hen zouden kunnen vergelijken. Deze geleerdheid werd bij Grotius ondersteund door een reusachtig geheugen (want geleerdheid zonder geheugen is juist als een geweer zonder buskruit), en verder door zuiveren smaak, die hem meestal de beste voorbeelden deed kiezen, eindelijk door de vlugheid en gemakkelijkheid, waarmeê hij zich de verschillende modellen eigen maakte. Natuurlijk is ook hier een zeker verschil tusschen de dichtstukken uit jeugdigen leeftijd (dus tot c. 1601) en de latere meer gerijpte. In gene toont zich, behalve onderscheidene fouten of meestal ruwheden in taal en verskunst, weleens eenige onzekerheid in de na te volgen voorbeelden, zoo dat Grotius soms de heidensche dichters van Rome nabootst, waar de christelijke meer te pas zouden komen, en zoo ook omgekeerd; dat hij bij de tragedie vervalt in het lyrische, bij het lyrische in het epische. Maar van lieverlede houden deze misgrepen op, en in de poëmata collecta (Grotius telde toen 34 jaren) — hetgeen ik nu zeg, is geen overdreven loftuiting, maar een in alle opzichten wel overwogen oordeel — ontmoet

men eene zeer groote menigte opstellen, die ieder oud Romeinsch dichter volgaarne als werken van eenen landgenoot zou erkennen.

De vloek die aan alle stipte en stelselmatige nabootsingen van vreemde voorbeelden aankleeft, en dien noch Virgilius bij het navolgen van Homerus, noch Tasso en Camoëns bij het navolgen van Virgilius hebben kunnen vermijden, t. w. zich soms belachelijk te maken, is ook wel eens aan Grotius overkomen, doch meestal slechts in de jeugdige gedichten. Merkwaardig is in dit opzicht bijzonder de dubbele aanvang der paraphrasis van het eerste gedeelte van het evangelium Matthaei:

Ille ego,[1] qui lucris manceps intentus iniquis
Publica collegi prius et commissa notavi,
Nunc aliud vitae sector genus, altera cordi
Nunc scriptura mihi est veteresque ab origine longa

Messichae proavos formidatamque tyranno[2]
Tartarino sobolem — ordior.

Dit is eene navolging van den bekenden aanvang der aeneïs:

Ille ego — at nunc horrentia Martis,
Arma virumque cano, Troiae enz.

Doch er zijn maar twee mogelijkheden; of de vier verzen bij Virgilius zijn echt: dus begint de aeneis met "ille ego"; of zij zijn veeleer niet echt: dus be-

[1] Natuurlijk is Matthaeus bedoeld.
[2] Vergel. Statii Achilleid, I, 1.

gint hetzelfde epos met "arma virumque." Met een dubbelen aanvang te beginnen, zou nooit een oorspronkelijken dichter, althans geen klassieken, in 't hoofd komen.

Carm. Sacr. Cumul. pag. 27:

o semper aeque duricervicum genus;

"Duricervicum" is eene nabootsing van "incurvicervicum" van Pacuvius, eenen ouden latijnschen tragicus. Maar de samengekoppelde woorden van dien aard passen in 't latijn niet even goed als in het grieksch. Zoo als dus Pacuvius om dit sesquipedale verbum te recht is gegispt door Quintilianus, zoo moeten ook wij Grotius berispen.

Poem. Coll. pag. 282.

sed una currum [1]
Vincit Mauritiae quadriga famae.

Van "irarum quadrigae" gewaagt ook Ennius, maar dit heeft reeds aan Servius, den ouden Commentator van Virgilius mishaagd; vergel. Scholia ad. aen. XII, 499. Evenwel heeft Grotius (zoo als uit den samenhang blijkt) zekere ontschuldiging in te brengen.

Pag. 106:

et castigato quam laeta modestia vultu.

Dit is nagebootst van Ovidius Am. 1, 5, 21:

quam castigato planus sub pectore venter.

[1] Den currus velifer van Prins Maurits.

Maar een "pectus castigatum" bevalt mij beter dan een "vultus castigatus".

Evenwel is hetgeen ik tot nu toe over de navolging der oude modellen of over het dichterlijk ingenium van Grotius heb gezegd, niet zoo te verstaan als of ik geheel en al ontkende, dat in zijne verzen niet zeldzaam groote en eigenaardige schoonheden waren te vinden: immers ik bedoel toch ook niet, dat Grotius en de overige nieuw-latijnsche dichters (althans de bekwameren) hunne verzen al zuchtende onder de roede van eenen schoolmeester hebben geschreven; maar de op de scholen (of althans schoolmatig) geleerde wetten der taal, prosodie en metriek enz. zijn dezen van lieverlede zoo eigen geworden als hun eigen naam. De wet gaf hun (zoo als Goethe zegt) de vrijheid; want niemand mag heerschen, hetzij over menschen, hetzij over talen (of wat ook), indien hij niet eerst geleerd heeft te gehoorzamen aan de voorschriften of van het burgerlijk gezag of van de taalleer enz. Ook vergist men zich zeer, indien men gelooft, dat de oude dichters de kunst, die wij in hunne werken bewonderen, al dadelijk met de moedermelk ingezogen hebben. [1] Vooral de prosodie en de metriek baarden toen aan de scholieren ten minste even zooveel moeite als nu, inzonderheid omdat zij veel nauwlettender behandeld werden in de scholen dan thans geschiedt; en het is zelfs waarschijnlijk dat de stokslagen, over welke de schooljongens in de oudheid zoo dikwijls klaagden (wie kent niet den

---

[1] Vergel. over dit onderwerp mijn werk de Re Metrica, pag. 7—21.

plagosus Orbilius van Horatius?), hoofdzakelijk aan hunne fouten in grammatiek, prosodie en metriek toe te schrijven waren.

Onder de door schoonheid uitmuntende dichtstukken van Grotius noemt Peerlkamp het vermaarde epigram op het beleg van Ostende, dat, zoo als andere verzen van Grotius, de roofzucht van menigen letterkundigen chevalier d' industrie had opgewakkerd; vervolgens de elegie aan Potteius op pag. 146 der poemata collecta en andere stukken. Men zou met hetzelfde recht daaronder mogen rangschikken het epithalamium op het huwelijk van Cornelius van der Mijlen en Maria Oldenbarneveld [pag. 90] of de acht aan den voornoemden Potteius opgedragene [pag. 200 sqq.], die gedeeltelijk nagebootst zijn naar de onvergelijkelijke vier Fescennini van Claudianus, voorts de silva ad Franciscum Thuanum [pag. 442], de anapaesti in morbum fratris [pag. 188], vele epigrammen, plaatsen uit de Adamus Exul en Christus Patiens enz. Van het epitaphium uxoris Martinii is reeds vroeger gewaagd. Natuurlijk kunnen bij eene zoo groote menigte gedichten niet alle even goed, of ook maar goed zijn. Sommige vermoeien buitendien door te groote lengte — eene gewone fout bij de dichters van dezen tijd, ook de latijnsche, gedeeltelijk veroorzaakt door verkeerde nabootsing van de slechtere auteurs der oudheid, gedeeltelijk ook door dat de schrijvers toen een meer geduldigen, en volhardenden kring van lezers vonden, dan in onzen tijd, de eeuw der telegraphen en spoorwegen, waar de meeste menschen de regels

der boeken, bijzonder ook van die welke dichtstukken bevatten, niet van links naar rechts, maar van boven naar beneden gewoon zijn te lezen. — In dit opzicht noemen wij menige panegyrici van Grotius, vooral de inauguratio regis Britanniarum, opgedragen aan Jacobus I, eenen vorst die om zijne geleerdheid meer door de buitenlandsche letterkundigen van dezen tijd [verg. Bernays, Josephus Justus Scaliger pag. 63] dan door zijne onderdanen of de nakomelingschap bewonderd werd; vervolgens de induciae Batavicae (1609), ofschoon dit stuk voor het overige uitmunt door geestdrift even als door verschheid en levendigheid van dichterlijke kleuren; en eindelijk de "paraphrasis tituli institutionum de rerum divisione et acquirendo earum dominio." Dit stuk, overigens maar een gedeelte van een uitvoeriger onderwerp, had Grotius reeds te Leyden, voor dat hij naar Parijs vertrok, dus in 1597, opgesteld,[1] later evenwel, voor de uitgave, nog eens omgewerkt. Uit den jeugdigen leeftijd van den auteur verklaren zich denkelijk èn de vreemde keus van het onderwerp èn sommige onsierlijkheden in de uitdrukkingen, ofschoon men voor 't overige ook hier Grotius' bekwaamheid in 't latijn moet bewonderen.

De dichtstukken van Grotius zijn dramatisch, lyrisch, in de verschillende soorten, en didactisch. Eigenlijke epische gedichten ontmoet men niet bij hem: denkelijk heeft hem zijn zuivere smaak daarvoor bewaard.

De tragedies, alle ontleend aan den Bijbel (zoo als

[1] Brandt, het leven van de Groot. I, 15.

toen niet zeldzaam was) zijn drie in getal. Vooreerst Adamus Exul, bevattende de verdrijving der menschen uit het paradijs — een dikwijls behandeld onderwerp, — met reien in vrijere versmaten [pg. 27—32 ed. 1601], nagebootst naar de choren in Seneca's Oedipus en Agamemnon. [1] Deze nabootsing is evenwel voor een gedeelte mislukt, dewijl toen de juiste vorm van deze reizangen nog niet was ontdekt, en ook in zoover gebrekkig als deze dichtstukken, gelijk de geheele tragediës van Seneca, vóór de uitgave van Gronovius [a. 1661] veelvuldig bedorven en vervalscht waren. De Adamus Exul, welk gedicht Grotius in den ouderdom van 18 jaren heeft uitgegeven, toont reeds voldoende zijne uitstekende geschiktheid voor latijnsche versificatie; evenwel ontmoet men er nog enkele vergissingen in de metriek (minder in de taal), die bij de klassieke dichters zeldzaam of zonder voorbeeld zijn. Deze zijn meestal vermeden in den Christus patiens, verschenen in 1608 en handelende over het lijden van den Messias. Beide drama's zijn door de tijdgenooten en de nakomelingen veel bewonderd, vertaald en nagebootst. Minder beduidend, wat den inhoud aangaat, is het derde stuk, de Sophompaneas, in het licht gekomen voor de eerste maal in 1635 en gewijd aan de bekende ontmoeting tusschen Joseph en zijne broeders. Daarentegen aarzel ik niet, dit dichtstuk, wat taal en metriek betreft, het kunstrijkste van alle te noemen. [2]

---

[1] Vergel. mijne Metriek pag. 120—123.

[2] Niet onbelangrijk is Grotius' eigen oordeel over zijne 3 tragediës. Epist. I, 337, "expertus pridem quam difficile esset tragoediae et

Al deze dichtstukken toonen altijd, zooals het toen in verkeerde nabootsing van kwalijk verstane voorbeelden der Grieken en Romeinen gebruikelijk was, de volstrekte eenheid van plaats, tijd en handeling. Door de stipte navolging van deze drie wetten, die later door Corneille, Racine, Molière en de overige dramatici onder Lodewijk XIV nog meer bevestigd werden, moet noodzakelijk zekere armoede van handeling veroorzaakt worden. Taal, metriek en zekere bijzonderheden b. v. de anachronismen, wijzen altijd terug op Seneca.

Ook van de overige dichtstukken van Grotius is het onderwerp gedeeltelijk ontleend uit den Bijbel of althans van godsdienstigen inhoud. Onderscheidene opstellen zijn slechts paraphrasen van bijbelsche voorbeelden, o. a. het schoone gedicht over den propheet Jonas, geschreven niet zonder eenige nabootsing van een epyllion van soortgelijk onderwerp, dat gewoonlijk aan Tertullianus wordt toegeschreven: althans stamt het ook uit de oudheid. Van Grotius' vertalingen van psalmen is reeds gewaagd. Andere werken hebben gedeeltelijk hun ontstaan aan gebeurtenissen van het oogenblik te danken, b. v. ode pro induciis [pag. 20], "pascha anni CIↃIↃCXV qui natalis mihi XXXI" [pag. 228].

De profane verzen van Grotius zijn voor een groot

leges implere et virtutes assequi, opus primum puerili impetu in Adamo tentatum exule, iuvenili deinde audacia in Christo patiente resumptum intermisi ad hanc usque aetatem desperatione assequendae laudis. Nunc cum in eam partem vitae devenerim quae, ut *venae est minus uberis*, ita aliquem profectum iudicii solet ostendere" enz.

gedeelte tot bepaalde personen gericht, potentaten, staatslieden, veldheeren, geleerden enz. Onder deze stukken ontmoet men niet weinige panegyrische, dikwijls opgevuld met lofspraken, die men van eenen zoo vrijzinnigen, op onafhankelijkheid gestelden man als Grotius, niet zou verwachten. Om dus zijn karakter voor kwade verdenkingen te vrijwaren, zal ik een oogenblikje bij dit onderwerp stilstaan.

Vooreerst is een panegyrisch gedicht geene kritische geschiedenis, maar, zoo als reeds de titel aantoont, strekkende tot lof van zekeren persoon of zekere zaak. Men zal dus van een panegyricus evenmin overal geschiedkundige trouw of stipte nauwkeurigheid verwachten als men van een historicus eenen panegyricus eischen zal. Ook kan men onmogelijk tegelijk evenzeer aan de dichterlijke fantasie en aan de wetenschappelijke kritiek voldoen. Vervolgens moet men overal bij dichtstukken op de eigenaardigheid der verschillende talen acht slaan. Zoo is over 't algemeen het Latijn de taal van waardigheid, statigheid, deftigheid, maar ook van zekere stijfheid, voorts van overdrijvingen en buitensporigheden, die men misschien wel eens berispen moet, maar zonder welke een latijnsch vers voor romeinsche ooren vreemd klinken zou. Deze taal is tevens als voorbestemd door de Voorzienigheid voor den kanselarij-stijl, en natuurlijk heeft zij deze hoedanigheid in den keizertijd hoe langer hoe meer verkregen. Evenwel zou men onrecht doen de schuld er van alleen aan de Caesars te wijten, want reeds bij mannen als Cicero, Virgilius, Horatius (om van anderen

te zwijgen) ontmoet men de voornoemde eigenschappen en men kan zich den Romein — populus victor gentium — niet eens goed anders verbeelden. Aan deze eigenaardigheid der Romeinen moest dus ook Grotius (zoo hij latijnsche verzen wilde maken) toegeven. Overigens was in dezen tijd de overdrijving van lofspraken (gedeeltelijk ontstaan uit onbekwame nabootsing der ouden) zoo monsterachtig als heden zelfs de grootmeesters der reclamen, Du Barry en Barnum dit niet mogelijk zouden rekenen. Inzonderheid heerschte deze kwaal in de letterkundige kringen. Het is ongeloofelijk welke rampzalige voortbrengselen toen dikwijls, als waren het werken van Homerus, Pindarus, Virgilius of Cicero, geprezen werden. Il faut hurler avec les loups, en niemand mag zich geheel aan het karakter van zijnen tijd onttrekken.

Onder de leden der familie van Willem den Zwijger heeft Grotius bijzonder Prins Maurits tot onderwerp van zijne vurigste vereering gekozen, en geene gelegenheid verzuimd om hem te verheerlijken. Zoo als bekend is, heeft deze zich jegens zijnen zanger niet zeer dankbaar betoond. Onder de gedichten van het pas opgegeven onderwerp noem ik de "genealogia Nassaviorum" [pag. 28], opgesteld in 1601, en de "mathematica principis Mauritii" [pag. 47], gewijd aan de mathematische en gedeeltelijk astrologische studiën van prins Maurits. De voorliefde van dezen voor de wiskunde is bekend; en de beoefening van de sterrekunde deelde hij met vele tijdgenooten, b. v. Wallenstein. Onder de overige opstellen ter eere van Mau-

rits munten uit door sierlijkheid de 22 epigrammen over de currus veliferi [1] van den prins [pag. 278], evenzoo de tetrasticha de rebus gestis ductu Mauritii [pag. 287].

Natuurlijk is ook de bekende tegenstander van Maurits, Oldenbarneveld, in wiens droevig noodlot Grotius gedeeltelijk meê betrokken werd, niet vergeten; evenmin zijn huis. Ook vele andere hooggeplaatste personen der republiek zijn in Grotius' gedichten bezongen. [2]

Onder de vreemde vorsten en andere voorname mannen mochten zich bijzonder de regenten van Engeland en Frankrijk, hunne familiën en hovelingen verheugen in de oplettendheid van Grotius. Voorts ontmoet men een gedicht [pag. 236 ad Rudolphum Imp. florum picturae dedicatio] aan keizer Rudolf, een groot vriend van kunsten en wetenschappen (bijzonder der astronomie of astrologie en der schilderkunst) maar een slechten, nalatigen monarch; een ander is opgedragen aan "Jo-

---

[1] Over deze zeilwagens zegt de oude Merian, nit het bekende Baseler geslacht van patriciërs het volgende: "zu Scheveningen werden die Windwägen gewiesen, deren sich Prins Moritz von Oranien bissweilen bedient hat, wann er neben dess Meers Gestade spatzieren fahren wollte. Und haben in einem solchen Wagen 28 Manner sitzen und innerhalb zwo Stunden vierzehn Holländische Meilen, nemlich von Scheveningen bis nach Pettem, mit solcher Geschwindigkeit fahren können, dass die vorüber Reisende sie nicht haben kennen oder ein Pferd ihnen lang gleich laufen können."

[2] Het verdient hier opmerking dat eigenlijke satiren nagenoeg nooit bij Grotins gevonden worden. Zij waren niet overeenkomstig met zijnen zachten gemoedsaard. In dit opzicht verschilde hij zeer van vele tijdgenooten b. v. van Vondel.

annes Samoscus," groot-kanselier van het koninkrijk Polen, ook een grooten Meceen der letterkundigen en vriend van Scaliger.

Natuurlijk zijn ook Grotius' familiebetrekkingen, zijne vrienden en makkers niet vergeten, [1] evenmin de geleerden van dezen tijd, bovenal niet de vereerde en beminde Scaliger. Onder deze ontmoet men verder G. I. Vossius, Maurerius, Meursius, Neostadius, de dichters Baudius, D. Heinsius, Janus Rutgersius, de godgeleerden Theodorus Beza, Jacobus Arminius e. a.

De meeste opstellen van Grotius zijn kinderen van het oogenblik, hunnen oorsprong verschuldigd zijnde aan toevallige gebeurtenissen en vastgehecht aan bepaalde feiten. Deze omstandigheid heeft daaraan meestal eene verschheid en levendigheid gegeven, die men in de meeste nieuw-latijnsche dichtstukken te vergeefs zoekt. Ook dit getuigt van Grotius' zuiveren smaak, dat bij hem nooit een onmatig tentoonstellen van geleerdheid op te merken valt, behalve misschien in de aanwending van de mythologie. Doch deze kennis meende toen geen enkele dichter, hetzij in 't latijn, hetzij in de moderne talen, te mogen missen.

Onder Grotius' verzen beslaan de epigrammen, èn wat de hoedanigheid èn wat de hoeveelheid er van aangaat [2], een vrij aanzienlijk gedeelte. Als model voor deze soort gold toen (gelijk later in den tijd van Lessing, en in vele opzichten — niet ten onrechte —

[1] Erotische gedichten, overigens zeer in den smaak van dien tijd vallende, zijn (behalve de epithalamia) zeldzaam bij Grotius.

[2] Epigrammatum libri II, vele stukken uit farraginis libri III.

nog heden) de Romein Valerius Martialis. Nagebootst naar het veertiende boek van dezen, de "Apophoreta", is volgens Grotius' eigen getuigenis het "instrumentum domesticum" [pag. 302—313], t. w. het huisraad, dat toen in de woning van ieder fatsoenlijk Hollander was te vinden. Ofschoon dit van het hedendaagsche wel eens verschilt, ontbreken er natuurlijk niet "schaatsen", "stoof", "warme kruiken" (suppedaneum nocturnum) en "bierglazen." Over 't algemeen was Grotius een groot vriend en voorstander niet alleen van bierglazen maar nog meer van hetgeen zij bevatten. Getuige er van een dichterlijke wedstrijd tusschen hem en Franciscus Guyetus, bij welken hij tegen dezen de eer van het bier, dat toen in dit land veel meer algemeen en nationaal was dan heden het geval is, met kracht verdedigt. Guyetus, t. w., hield meer van uitheemschen wijn. Dit dichtstuk, geschreven in hendecasyllabi phalaecii, staat niet in de poemata collecta, maar is gedrukt met dat van Guyetus op een vliegend blaadje; ook ontmoette ik het schriftelijk hier in Leyden. [1]

De titels [2] van het "instrumentum domesticum" zijn

[1] "Francisci Guyeti epigramma pro vino adversus Batavos cerevisiae potatores illic legitur, Grotii vero Phaleneus pro cerevisia inter poemata eius reperitur, licet invenustum illud, hic elegans dici possit." Vind. Grot. pag. 460; vergel. 695.

[2] Ook Martialis heeft aan de epigrammen der Apoph. opschriften toegevoegd, hetgeen overigens bij kleinere dichtstukken in de oudheid ongebruikelijk was. Als reden er van geeft hij dit op:

Lemmata, si quaeris, cur sint adiecta, docebo:
Ut, si malueris, lemmata sola legas.

behalve in het Latijn ook dikwijls in het Nederlandsch of in het Fransch opgegeven. Alle opstellen bestaan — evenals bij Martialis — uit niet meer dan twee regels, waarin met groote sierlijkheid en duidelijkheid alle hoedanigheden der te beschrijven onderwerpen, voor zoover zij noodzakelijk zijn om deze te herkennen, zijn opgegeven. Daar Martialis zijne Apophoreta bijzonder tot geschenken bestemd had — vandaar ook de naam — verontschuldigt Grotius den afwijkenden titel "instrumentum domesticum" met de oud-hollandsche zuinigheid, op de volgende wijze:

Et si cur tituli mutarim nomina quaeris,
Rara dat Hollandus munera, rara capit.
Mos bonus et simplex alternis pascere damnis
Imperat. haec etiam qui legis, empta legis.

Ik geef ten slotte eenige proefjes van deze dichtstukjes:

Arma.

Arma domus Batavae numeratur prima supellex.
Haec et Civilis regia tota fuit.

Natuurlijk mag Claudius Civilius, ook door Grotius, nooit worden vergeten. Vergel. poem. coll. pag. 92:

quanta se mole ferebat
Obsessor Veterum Civilis, regia proles,
Par magno decus Arminio.

Gladius Toletanus.

Unda Tagi non est uno celebranda metallo:
Utilis in cives est ibi lamna suos.

Deze rivier van Spanje en Portugal is dikwijls bezongen door de oude dichters, misschien ten onrechte, omdat hij gezegd werd goud mede te voeren. Daarop slaat 'unum metallum.'

Penna.

Cum penna moriens in nos sua carmina cycnus
Transtulit: hac nobis remige fama volet.

Calendarium. Almanach.

Annua charta notat tota cum prole Calendas:
Non aliam malles saepius esse tuam.

Culcita.

Mollis olorina satiatur culcita pluma.
Ut iaceant homines, nempe iacetis aves.

Hier staat iacere voor het eerst, gelijk cubare; later, voor occisum esse, occidisse. In beide beteekenissen wordt het dikwijls gevonden.

Mantellum impluviatum.

Si sapis, *Hagana* quoties spatiabere silva,
Eludes pluvias impluviatus aquas.

Calix aureus.

Non fortuita dabis pretioso vina metallo:
Sed pro *Mauritii* digna salute bibi.

Eigenlijk behoorde ik nu tot het tweede gedeelte mijner schets van Grotius' verzen over te gaan, namelijk tot de uitvoerige opgaven over zijne taal en me-

triek. Maar ik ben genoodzaakt dit gedeelte zeer in te krimpen. Immers, de weinige lezers, die mij tot nu toe nog zijn getrouw gebleven, zou ik eensklaps verliezen, en buitendien is het opstel reeds zoo uitvoerig geworden, dat het geene verdere uitbreiding meer gedoogt.

Ofschoon dus juist dit stuk mij bij de bewerking het grootste genoegen verschaft heeft, en ofschoon het mij nu misschien zou mogelijk zijn, terwijl ik de geleerdheid en belezenheid van Grotius aantoon, ook met mijne eigene te prijken — moet ik toch dit gedeelte voor de "Jahrbücher für klassische Philologie" bewaren. Daarheen dus verwijs ik allen, die in dit stuk van mijnen arbeid, dat belangrijke bijdragen tot de geschiedenis der kennis van het latijn in de zestiende en zeventiende eeuw zal bevatten, eenig belang zouden stellen. Hier beperk ik mij dus tot slechts weinige opmerkingen.

Eigenlijke fouten in taal, prosodie en metriek ontmoet men hoogst zeldzaam bij Grotius, ofschoon zij niet geheel en al ontbreken. Maar dit is op zich zelf nog weinig. Men mag een groot latijnsch gedicht schrijven zonder een enkele fout en toch een opstel leveren dat niets heeft van den color latinus en even weinig van dichterlijke bekwaamheid getuigt. Het is juist als wanneer een vreemdeling een werk in het Hoogduitsch opstelde zonder ooit "mir" en "mich" — de gewone struikelblokken voor buitenlanders — te verwisselen. Men zoude dien man roemen om zijne kennis der grammatica, maar men zou hem daarom

niet onder de duitsche classici rangschikken. De groote roem van Grotius bestaat veeleer daarin, dat bij hem het latijn bijna moedertaal is geworden, en dat althans van de in rijperen ouderdom opgestelde dichtstukken vele in hun geheel, andere voor het grootste gedeelte zich zoo laten lezen, alsof zij door een oud Romein waren opgesteld.

Vooreerst de taal! Ik heb reeds opgemerkt, dat eigenlijke barbarismen bij Grotius hoogst zeldzaam zijn. Zoo "turguit et" in den Cum. Carm. Sacrorum pag. 47, waarvoor evenwel de uitgave van 1798 heeft "intumuit," zoo cunctipotem voor cunctipotentem [poem. coll. pag. 433], intumere voor intumescere [c. sacr. c. pag. 17. poem. coll. 279, conf. Lachmanni in Lucret. comment., ad II, 301], ullibi [c. sacr. c. pag. 28] enz. Maar meestal zijn deze fouten ontstaan uit bedorvene lezingen van deze tijden, valsche theoriën der grammatici (de latijnsche grammatica verkeerde toen nog in de beginsels, ofschoon zij juist in Grotius' tijd door zijnen vriend Gerardus Joannes Vossius tot groote vorderingen gebracht werd). Zoo [1] verklaren zich vormen als repugnax, ferii, perdi (voor perire), dissidium voor discidium, rapidus voor rabidus, potītur voor potĭtur enz. Verder zijn niet zeldzaam de plaatsen waar Grotius zijn groote belezenheid in het ouderwetsche, provinciale, christelijke latijn (deze drie categoriën hebben onderling veel meer verwantschap dan men wel

[1] Over dit belangrijke onderwerp spreek ik uitvoeriger elders.

gelooft), evenals in het juridische heeft misleid. Op rekening van deze vallen uitdrukkingen als archiva, bonai, candicat, fumigat, plicavi, segrex, causidicina, compromitto, enz. Terwijl ook in dit opzicht de Adamus exui en de Cumulus Carminum Sacrorum reeds een blijkbaren vooruitgang aantoonen, krielen de vroegere opstellen van soortgelijke onsierlijkheden. Zoo ontmoet men in de Characteres en Mirabilia uitdrukkingen als clarere, figmen, occaso sole, tymbus, penitae, itiner, tartarinus, spanicus enz., terwijl deze later meestal nooit of nagenoeg nooit door Grotius zijn gebezigd.

Ook de Syntaxis van Grotius verdient allen lof, evenzoo het juiste gebruik van beelden en tropen. Juist in deze is het latijn zoo moeielijk en eigendommelijk (want de Romeinen dachten steeds logisch), dat, wie ze juist bezigt, reeds daardoor toont, dat hij den genius van die taal beheerscht. Valsche of toch niet latijnsche beelden heb ik bij Grotius maar hoogst zeldzaam gevonden. Zoo b. v. in de poemata collecta pag. 143:

in Lethes tacitas an tulit Auster aquas?

Wel is waar zegt men in het latijn, om het vergeten van eene belofte beeldsprakig uit te drukken, dikwijls 'ventus abstulit verba' of 'Lethaeis aquis data sunt v.', maar ik heb nooit deze twee metaphers bijeen gevonden, zooals over 't algemeen de latijnsche taal in het verbinden van verschillende beelden zeer voorzichtig is.

Pag. 262 wordt gezegd van Scaliger, kort voordat hij stierf:

> Haec est Scaligeri mortem meditantis imago.
> Luminis heu tanti vespera talis erat.

De avond van het leven behoort onder de moderne metaphers, niet onder de antieke.

Ook in de prosodie munt Grotius uit door zuiverheid en nauwkeurigheid. Wel is waar ontmoet men soms een foutje, zoo epistol. I, 202 făcundia, indien niet het voorafgaande "que" geschrapt moet worden; maar gewoonlijk niet zonder zekere redenen; zoo b. v. is de verkorting van e in temulentus, een misstap welken Grotius met oude christelijke dichters o. a. Prudentius deelt. Ook voor 't overige worden in Grotius' carmina sacra fouten tegen de prosodie gevonden, die men in de profane te vergeefs zoekt. En dit geschiedt geheel niet zonder oorzaak. Want hoe ongeloofelijk het mag schijnen, het valt niet te ontkennen, dat de christelijke dichters der Romeinen, voornamelijk bij heilige, bijbelsche woorden dikwijls willens en wetens met de prosodie zeer vrij zijn omgesprongen; hetgeen hun ook door de christelijke grammatici welwillend werd toegestaan. Zoo heeft b. v. Sedulius de eerste syllabe van spiritus verkeerdelijk verkort in den volgenden regel:

> 'cum sancto spiritu gloria magna patri.'

Over deze plaats merkt de heilige Beda op "poeta, ut gloriam sanctae et individuae trinitatis clara voce decantaret, neglexit regulam grammaticae dispositio-

nis." Ik keur natuurlijk deze theorie niet goed. De vroomheid mag nooit tot fouten leiden, al is het ook maar eene fout tegen de prosodie.

Vervolgens ontmoet men niet zeldzaam bij Grotius vergissingen in prosodie en metriek welke zijn toe te schrijven niet aan onwetendheid, maar aan bedorvene verzen der antieke dichters of valsche grondregels der grammatici in Grotius' eeuw. Zoo verklaart zich b. v. de verkorting van i in uti (voor ut), die reeds Grotius' vriend Vossius te regt gegispt heeft; de verlenging van cor, vgl. Heins. op Ovid. heroid. 15, 79 en mijne metriek pag. 341. Evenzoo is de kortheid der tweede in Pharsalicus [Mirab. pag. 66] en Pharsalii [poem. coll. 193] te verklaren uit eene bedorvene plaats in Catullus. Bij dezen, 64, 37, toch las men vroeger:

Pharsaliam coeunt, Pharsalia tecta frequentant,

waar evenwel nu te recht wordt geschreven Pharsalum.
Poem. Coll. pag. 36:

et iussi patriae summum valedicere terrae.

"Vale" mag, behalve bij Plautus en Terentius, de e niet verkorten. De fout van Grotius steunt op eene valsche lezing bij Ovid. Trist. I, 8, 21, vgl. Schraderi Emendat. pag. 206. Maar het zou belachelijk wezen, Grotius aansprakelijk te stellen voor fouten, welke toen alle letterkundigen gemeen hadden, en die eerst later door Bentley, vervolgens door Santenius, eindelijk door Gotfried Hermann, Lachmann, Ritschl, mij en anderen zijn opgemerkt.

Ook in het gebruik van caesurae, elisiones en rythmi, hetgeen altijd de zekerste maatstaf is, of iemand invita Minerva latijnsche verzen maakt of niet, toont Grotius, althans in de opstellen van meer gerijpten leeftijd, dus die welke na 1601 geschreven zijn, overal voldoende, dat hij het latijn niet bewerkt als een schooljongen, maar als grondig geleerde, als schrandere kenner.

In dit opzicht moet ik mij hier nog eene korte aanmerking veroorloven aangaande de in 1607 uitgegevene "erotopaegnia Catulliana." In deze heeft namelijk Grotius zekere ruwheden der elisie, die hij zich elders niet heeft veroorloofd. Dit is evenwel niet zonder redenen geschied, maar veroorzaakt door navolging van Catullus, zooals ook de titel der erot. dadelijk aan Catullus doet denken. Ook de naam van erotopaegnia is voor het overige ontleend aan eenen tijdgenoot van Catullus, t. w. Laevius [vgl. m. Metriek pag. 75].

Ik zal ten slotte nog eenige bijzonderheden uit de verzen van Grotius aanstippen, die iedereen — wie maar een beetje latijn verstaat en n. b. geen Midas is — met bewondering moet vervullen. Een der moeielijkste metra van het latijn, dat weinige zelfs maar scandeeren kunnen, is het z. g. Sotadeum, welks beste, ofschoon niet oorspronkelijke, vorm deze is:

— — ᴗ ᴗ — — ᴗ ᴗ — ᴗ — ᴗ — ᴗ.

Grotius heeft in deze versmaat een gedicht opgesteld; poëm coll. p. 240:

"salve pietas sacraque Musa Barlicomi."

In hetzelfde metrum heeft, zooals bekend is, ook Scaliger het schoone gedicht geschreven, waarmeê hij de uitgave van Martianus Capella, door den toen vijftienjarigen Grotius bewerkt, introduceert:

Hugo soboles Grotius optimi parentis,
Qui limina nondum tetigit puberis aevi,
Sed mente senili teneros praevenit annos.

Evenzoo heeft Grotius een nog al uitvoerig vers gemaakt in de niet minder moeielijke ionici a minori [Carm. Sacr. Cumulus pag. 29]:

Cumulosae bonitatis deus auctor
Mea clemens miseratus mala tristem
Pater audi. mea largus venia crimina dele.

Ook Horatius heeft in dit metrum een gedicht geschreven, maar een vrij kort, het bekende "miserarum est neque amori dare ludum neque dulci" enz. Dit heeft Grotius nagebootst, waarbij hij echter de valsche versafdeeling, die toen in gebruik was, heeft nagevolgd. De echte is eerst later ingevoerd door Bentley.

In de deliciae poetarum van Santenius pag. 549 ontmoet men een gedicht van Grotius, dat in navolging van een versje van Serenus, eenen dichter uit de derde eeuw na Chr., den dood van een hondje bezingt in verzen van zeventien korte lettergrepen achter elkaar, gevolgd door eene anceps:

Trepidula canis animula Styga subito petiit,
Niger ubi lacus, ubi nebula, ubi plaga tenebrica,
Neque loca supera nitidula viridia repetet.

Serenus, dien voor het overige ook Ausonius heeft nagebootst, heeft er maar veertien korte (behalve de laatste):

Perit abit avipedis animula leporis.

In de trimetri iambici en tetrametri trochaici van zijne tragediën heeft Grotius altijd in de voorlaatste plaats den spondeus of anapaestus of betrekkelijk dactylus, eene metrieke wet, die wel de tragicus Seneca, maar niet de oude dichters der Romeinen van deze soort b. v. Pacuvius en Attius hebben nageleefd. Sapienti sat!

Ik zou nu ook nog — indien de plaatsruimte het toeliet — uitweiden over de talrijke drukfouten, op te merken in Grotius' verzen, gedeeltelijk in alle edities er van, gedeeltelijk in vele. Maar daar het tijd is — om met Virgilius te spreken — "equum fumantia solvere colla", zal ik ook dit onderwerp maar met weinige woorden aanstippen. Sedert de boekdrukkunst is uitgevonden — en in dit opzicht is het onverschillig, of aan Laurens Koster of aan Johannes Guttenberg of aan wien ook de eer er van toekomt — leven de auteurs van boeken en de letterzetters, met betrekking tot de correcturen in twist, en ook Grotius, de vredelievende, heeft zich niet buiten dezen strijd kunnen houden. Immers, zijne brieven zijn opgevuld met klachten, bedreigingen, smeekingen, eindelijk voorzorgen van elke soort tot vermijding van drukfouten. Evenwel hebben zijne rustelooze pogingen niet kunnen verhinderen, dat in al zijne werken zeker getal van fouten is overgebleven, die natuurlijk in de latere edities nog zijn vermeerderd. [1] Bijzonder hebben in deze ramp de

[1] Van eene leelijke drukfout der latere edities van het epigram over Ostende gewaagt Peerlkamp pag. 334.

verzen van Grotius gedeeld, omdat zij meestal op vliegende blaadjes gedrukt waren, of ook wel eens de manuscripten van den auteur niet door nauwkeurigheid uitmuntten en bij de meeste uitgaven er van Grotius niet persoonlijk op de plaats der uitgave tegenwoordig was.

Ik heb omstreeks 40 verzen aangeteekend, die ik niet uit de edities van Grotius maar alleen bij gissing heb mogen herstellen. Hier zal ik het echter laten berusten bij de verbetering van een viertal.

In den Adamus Exul pag. 47 [ed. van 1798] zegt Eva, het bekende appeltje in de hand houdende en begeerende er van te eten, het volgende:

Jam dextra manus perfice atque ori admove,
Jamdudum hianti, quicquid hoc pomo latet.

Wie zal willen gelooven, dat Grotius zich zoo verschrikkelijk tegen de prosodie heeft kunnen vergrijpen, vooral bij een zoo bekend woord als manus? Ik althans niet. Men moet schrijven "munus". De hand heeft den appel reeds afgebroken, maar zij behoort nog — naar Eva's meening — de andere helft van haar pligt, om mee te helpen tot bereiking der vrucht, te vervullen, namelijk den appel in den mond te steken.

Bij de Poemata collecta is mij al dadelijk in de prefatie eene plaats zeer verdacht. Grotius schrijft daar: "de epigrammatis quid dicam? quae, ut artis eius peritissimos decebat, facile est scribere; at libros epigrammatum scribere perdifficile." Zou het wezenlijk zoo gemakkelijk zijn, epigrammen te schrijven zooals de volmaaktste meesters ze schrijven? Ik geloof het niet, en nog min-

der geloof ik, dat een man van Grotius' bescheidenheid iets soortgelijks beweerd heeft — hij is toch dezelfde auteur die voor zich het bekende grafschrift heeft vervaardigd:

Grotius hic situs est, Batavum captivus et exul,
Legatus regni, Suedia magna, tui.

Ik lees "ut peritissimus artis docebat." Grotius heeft willen zeggen "het is gemakkelijk om voor enkele epigrammen bouwstoffen te vinden, maar niet voor gansche boeken er van, voornamelijk ook niet, wanneer men niet tot gedwongen schertsen of obsceniteiten zijne toevlucht neemt — waarvan later gewaagd wordt. De "peritissimus artis" is Martialis, de erkende meester van het epigram. Want Grotius heeft zijne bewering ontleend aan dezen, epigr. VII, 85: "facile est epigrammata belle scribere, sed librum scribere difficile est."

In de Induciae Batavicae pag. 87 zegt de *Vredegodin* tot de Hollanders, om ze tot het bestand over te halen: "imperio contenti *vincite* vestro". Dit is onzin, want zegepralen mag men toch maar in den oorlog. Men moet herstellen "vivite". Pag. 213:

Vive diu tantum, nec sit tibi visere manes:
Tu Batavis Minos et Rhadamanthus eris.

Grotius was niet zoo dwaas om aan iemand een eeuwig leven toe te wenschen; maar zoo hij dit gewenscht had, kon hij toch niet zeggen vive diu, maar moest zeggen "vive semper". Maar men moet schrijven "vive diu, tanti nec sit tibi visere manes". Grotius zegt namelijk "stel er maar geenen zoo hoogen prijs op de onderwereld te gaan beschouwen, omdat

men er u straks tot Minos of Rhadamanthus zou verkiezen. Gij kunt hetzelfde zijn bij ons levenden". Een bekende en dikwijls bij de oude classici gevondene soort van hoffelijkheid of vleierij. Zoo b. v. Hor. Carm. I, 2, 45 sqq.:

Serus in caelum redeas diuque
Laetus intersis populo Quirini,
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat. *hic* magnos potius triumphos
Hic ames dici pater atque princeps.

Ten slotte voeg ik hieraan nog eene plaats toe, die wel niet bedorven is, maar toch, zoo als zij nu gelezen wordt, door weinigen zal worden verstaan, t. w pag. 71 in het opstel strekkende tot verheerlijking der troonsbeklimming van Jacobus I van Engeland.

Scimus enim, nostras Flandra regione cohortes,
Per scelus et contra fas inviolabile belli,
Iuratamque fidem quae gens truncarit inermes,
Et qui te: sed non vacat indulgere dolori.

Zooals de plaats nu gelezen wordt, zal iedereen moeten gelooven, dat Koning Jacobus voor zijne troonsbeklimming in Vlaanderen door de Spanjaarden is afgemaakt, hetgeen immers noch door de geschiedenis wordt bevestigd noch ook mogelijk zou wezen. Maar men moet eene z. g. gedachtestreep plaatsen achter "te", een teeken van interpunctie, dat voor 't overige meer de dames, voornamelijk de engelsche, bij hare geschriften bezigen, maar dat men hier niet kan mis-

sen. T. w. men moet een werkwoord suppleeren, zoo dat hier de vorm der aposiopesis ontstaat, gelijk in het bekende "quos ego!" Nagebootst is voor het overige die plaats naar Virgil. bucol. 3, 8: "novimus et *qui te* transversa tuentibus hircis et quo — sed faciles nymphae risere — sacello." Virgilius heeft het werkwoord uitgelaten, omdat het eene obscene beteekenis had, Grotius omdat het eene vox mali ominis was, b. v. laeserit, contumelia affecerit enz. [1] Bij feestelijke gelegenheden is de eerste wet "favete linguis."

Behalve de door mij verbeterde plaatsen schieten er nog eenige over, die òf onherstelbaar bedorven zijn òf althans vrij moeielijk te genezen. Zoodanig is dit vers in den Adamus Exul, pag. 16 [vergel. evangel. Johannis in den aanvang]:

> Sermoque cuius incŏmprĕhensa fuit,
> Virtute factum, quod prius fuerat nihil.

Een fraai versje met incomprehensa. Buitendien mishaagt mij de gallicismus "incomprehensa" in plaats van "non intellecta." Evenzoo is wel sterk bedorven het epigram "Clusa capta" [poem. coll. pag. 294].

Onder de drukfouten, die door Grotius zelven zijn opgemerkt, is eene, die hem een twist met Gomarus, den bekenden tegenstander van Arminius, heeft op

---

[1] Bedoeld is namelijk het bloedbad, door de Spanjaarden in 1600 onder de uit Schotten bestaande bezetting van Snaaskerk verraderlijk aangericht. Grotius gewaagt er van in zijne annales pag. 390 [ed. a. 1657], verder in de mirabilia en in de poemata collecta pag. 295 [de praelio Flandrico v. 14].

den hals gehaald. T. w. in het gedicht "in mortem Jacobi Arminii" worden tegen het einde deze regels gelezen:

Haec ipsa fato iam propinquus, Armini,
Adhuc monebas cum laboribus vitae
Longis fatiscens saeculique pertaesus,
Fastidiosi, pertinacis, ingrati,
Indigniore parte fractus et languens,
Meliore sospes illa millibus multis
Monstrata per te regna totus arderes.

In den laatsten scazon was bij ongeluk oorspronkelijk gedrukt "solus arderes." Gomarus, aan wien Grotius een exemplaar van dit in 1609 verschenen dichtstuk toegezonden had, vond het wel bevallig, maar teekende protest aan tegen dit "solus," gezegd, als of niet ook andere menschen naar het hemelrijk streefden, en was niet eer tevredengesteld voor dat Grotius hem inlichtte over de juiste lezing. [1]

Om meer dan eene reden zou ik het zeer wenschelijk achten, dat die zoo ver verstrooide en voor een groot gedeelte moeielijk te verkrijgen verzen van Grotius in eene volledige, voor het gebruik geschikte en van drukfouten gezuiverde editie mogten worden vereenigd. Want ofschoon het niet mogelijk noch wenschelijk is, al de latijnsche dichters en dichtertjes, die van de vijftiende tot de achttiende eeuw hunne krachten hebben beproefd, aan de vergetelheid te ontrukken, zoo zou toch

[1] Brandt I, 30, die ook den brief van Grotius aan Gomarus meedeelt.

iedere beschaafde natie er prijs op stellen eenen of ook eenige der uitstekendste van deze altijd in levendige nagedachtenis te houden. Althans verdienen deze zulk eene onderscheiding meer dan zoo vele moderne rijmelaars, die dikwijls tot den hemel verheven worden. Het einde van deze zal denkelijk ook geen ander zijn dan dat van hunne latijnsche collega's voor twee honderd jaren; en misschien zal men na twee eeuwen nog minder de bewondering begrijpen, die zij nu verwekken, dan wij nu de verbazing der tijdgenooten van Lipsius, Scaliger en Grotius over zoo menig onbeduidend latijnsch versje, waaraan toen al te vrijgevig onsterfelijkheid beloofd werd. Habent sua fata libelli.

Doch om weer op Grotius te komen, ik aarzel niet hem voor den merkwaardigsten en belangrijksten onder alle latijnsche dichters van dit land te verklaren. Al is het waar, dat hem Baudius somtijds in fantasie overtreft, dat de verzen van Daniel Heinsius en vooral die van zijnen zoon Nicolaas wel eens welluidender klinken en gemakkelijker vloeien dan die van Grotius, geen enkele is toch, zoo als hij, tot de diepste geheimen der latijnsche poëzie doorgedrongen, heeft beter de moderne gedachten in eene antieke taal weten over te brengen, of meer bekwaamheid getoond bij de na te volgen voorbeelden. Onze bewondering over den *color vere Latinus* in Grotius' verzen moet nog vermeerderen, wanneer wij overwegen, hoe bedorven toen meestal de teksten der oude dichters waren. Daarbij voege men de geestige keuze der meeste onderwerpen,

dikwijls ook de dichterlijke geestdrift, altijd het schrandere vernuft, overal geleerdheid en smaak, en men zal mijne bewering niet onbillijk vinden. Behalve de belangstelling die de verzen van Grotius nog buitendien inboezemen, hetzij wat Grotius' leven, hetzij wat zijne beroemde tijdgenooten aangaat, of de geschiedenis der letterkunde en beschaving in de zeventiende en achttiende eeuw, hebben zij ook nog eene bijzondere waarde voor de juiste kennis en schatting der antieke dichtstukken; om welke omstandigheid zij eigenlijk in geene schoolbibliotheek behoorden te ontbreken, evenmin als de kort geleden in Duitschland op nieuw verschenen verzen van Scaliger en andere groote latijnsche dichters uit dien tijd. T. w. zij bieden een niet onbelangrijk hulpmiddel aan voor het verstaan der oude classici zelf. Want die mannen hebben dikwijls met schrander vernuft òf bij de bedorvene plaatsen de juiste lezing opgemerkt òf bij de moeielijke, maar die door interpretatie te herstellen zijn, de juiste verklaring gevonden en zoodanige ontdekkingen door nabootsingen in hunne dichtstukken openbaar gemaakt. Ook voor de studie der oud-romeinsche letterkunde zal men dus de moderne dichters in 't latijn nooit geheel mogen over 't hoofd zien.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03006 1199

